

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

*Purchased from
the Income of the
Anna Vickers Crawford
Memorial Fund*

*Stanford University
Libraries*

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

*Purchased from
the Income of the
Anna Vickers Crawford
Memorial Fund*

*Stanford University
Libraries*

1

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

Skrifter utgifna af K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala. VI. 8.

OM
AVLEDNINGSÄNDELSE

HOS

SVENSKA ADJEKTIV

DERAS HISTORIA OCK NUTIDA FÖREKOMST

AV

FREDR. TAMM.

UPSALA 1899
ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

---

www.libtool.com.cn

PD 5241

T3

Förkortningar.

---

ags.	=	angelsaxisk(a)	lat.	=	latin(ska)
bet.	=	betydelse(n)	lt.	=	lågtysk(a)
bif.	=	biform	mht.	=	medelhögtysk(a)
da.	=	dansk(a)	mlat.	=	medellatin
dial.	=	dialekter	mlt.	=	medellågtysk(a)
eng.	=	engelsk(a)	ndl.	=	nederländsk(a)
fht.	=	fornhögtysk(a)	nht.	=	nyhögtysk(a)
fra.	=	fransk(a)	nsv.	=	nysvensk(a)
fsax.	=	fornsaxisk(a)	nuv.	=	nuvarande
fslav.	=	fornslavisk(a)	sl. m.	=	släkt med
fsv.	=	fornsvensk(a)	ss.	=	såsom
germ.	=	germansk(a)	sv.	=	svensk(a)
got.	=	gotisk(a)	t.	=	tysk(a)
gr.	=	grekisk(a)	urgerm.	=	urgermansk(a)
ht.	=	högtysk(a)	urnord.	=	urnordisk(a)
indoeur.	=	indoeuropeisk(a)	vb.	=	verbet
ish.	=	isynnerhet	y.	=	yngre
isl.	=	(forn-)isländsk(a)	åtm.	=	åtminstone
jfr.	=	jämför	ä.	=	äldre

---

www.libtool.com.cn

Avledningsändelser hos adjektiv.

a i oböjliga adjektiv.

I. Etymologi ock historik. Av flerfaldig härkomst:

A. Inhemskt, av fsv. *-a* i dylika adj., hvilket *-a* kan vara av olika ursprung, nämligen:

oftast ändelse i genitivkasus hos substantiv, vare sig i gen. plur. eller i de svaga substantivens (*n*-stammarnas) gen. sing. eller möjligen någon gång av ä. fsv. *-aR* i gen. sing. hos vissa s. k. starka substantiv;

därjämte i enskilda fall väl av icke-genitiviskt ursprung, t. ex. kanske egentl. ändelse hos adverb, hvilka kommit att användas (först i predikativ ställning) såsom adjektiv, ock således motsvarande got. *-ô*, fsax. fht. *-o*, ags. *-e* i adverb (urgerm. *-ô*, väl ursprungl. en nominalkasusändelse, ehuru av osäker grundform ock ursprunglig funktion); eller någon gång egentl. en gammal form utan *r* av ändelsen i nom. plur. av substantiviska *an*-stammar (t. ex. *maka* kanske = ett got. **makans*, nom. plur.?). eller i något enstaka fall möjligen av ännu annat ursprung (t. ex. fsv. *afvita* möjligen, trots den avvikande betydelsen, att sammanställa med got. subst. *witôþ*, *-ôd* »lag»?).

B. Ibland försvenskad form för tyskt, ish. lt. *-e*, som kan dels vara etymologiskt likställt med fsv. *-a*, dels bero på forntyskt *-i* hos nomina med stam på urgerm. *-ia-* eller *-i-*; eller någon gång, åtminstone i fråga om fsv. ord, ersättande mlt. *-ich* såsom oböjd form av adjektivändelsen *-ig-* (hit skulle delvis kunna höra nsv. *a(v)vita*, för så vitt som detta kan representera icke

www.libtool.com.cn

blott ett inhemskt fsv. *afvita*, utan därjämte att mlt. adj., mot-sv. mht. *âwitzec*; jfr fsv. *mækta* adj. av mlt. *mechtich*).

2. Nuvarande användning. Ändelsen *-a* förekommer endast i en del gamla adjektiv, men kan icke användas till nybildning. Adjektiven på *-a* höra (från nutida språkets synpunkt) till följande olika slags grundord:

a) Till substantiv.

α) Till personl. subst.: *Ur-tjuva*.

β) Till andra subst.: *Laga* o. *olaga*, *maka* o. *omaka*; till subst. med föreg. bestämningsord: *Sam-* o. *ur-arva*, *ur-bota*; *fram-*, *sam-*, *sen-tida*; *lång-väga*; *trätti(o)-*, *fämti-*, *säxti-*, *tusen-åra* (i poesi, t. ex. *tusenåra anor*).

A n m. Fjärmade från sina grundord till form eller betydelse eller båda äro: *Udda* ock med bestämningsord: *Grann-laga*, *lag-* o. *ur-tima* (om *ting* eller *riksdag*) samt *av-vita* (till nuv. *vett*; jfr *fåvitsk*).

δ) Till adjektivstammar, som också finnas med former utan *-a*; de oböjliga adj. på *-a* samtliga lånade från lt. adj. på *-e*.

α) Till adj. som också finnas ss. böjliga i svenskan: *All-ena* (icke brukat attributivt, fsv. *allena* av mlt. *all-ène*, *-eine*, även adverb); *lika* o. *olika* (av mlt. *like*, *unlike*. svag form o. plur. till mlt. adj. *lik*, *unlik*, även adverb).

β) Till adj. som hava sidoförmer utan *-a*, åtminstone ss. förleder i sammans. eller ss. grundord i avledn.: *Noga* (jfr *nog-grann*, av mlt. *nouwe*); *ringa* (jfr *ringakta*, *ringhet*; av mlt. *ringe* = tht. *ringi*); *sakta* (jfr *sakt-modig*; av mlt. *sachte*; jfr ock mlt. *sachtich* adj.); *stilla* (jfr *stillsam*, *still-vatten*. *stå still*, neutr. *stillt* i sjömansspråk; av mlt. *stille* = fsax. *stilli*); *äkta* (jfr *äkt-het*, *äkt-klassisk* o. dyl.; av mlt. *echte*).

ad i av substantiv avledda adj. med bet. »försedd med».

1. Etym. o. hist. Av fsv. *-ap-*, ändelsen i partic. pret. till verb av 1:a svaga konj., hvilken ändelse också sedan gammalt brukats till att dana adjektiv direkt av substantiv, väl ursprungl. efter mönstret av gamla adj. av samma bildningsart som

www.libtool.com.cn

nuv. sv. *skaftad*, *späckad*, *pansrad*, *gängad* (om skruv), *tredäckad*, *brädfodrad* o. dyl., hvilka höra till av subst. avledda verb med bet. »förse med (det som grundordet uttrycker)».

2. Nuv. användning. Lämmande å sido värkliga particip till av subst. avledda verb, kunna vi indela hithörande adj. på *-ad* i nuv. svenskan i följande grupper.

a) Till subst. utan attribut el. prefix: *Vingad* (jfr *bevingad*, partic.), *mantlad* (om en kula, ss. artilleriterm); i abstrakt bet. *hågad* (el. *hugad*, arkaiskt), *sinnad*.

b) Med prefixet *be-*: *Behornad*, *bestövlad*, i abstrakt bet. *bedagad*, *behjärtad*, *besläktad*.

c) Till subst. med föreg. attribut.

α) Till subst. som beteckna en självständig del av något helt, t. ex. av en levande kropp, ett redskap el. dyl.: *Lång-*, *sju-armad*; *bred-*, *sned-axlad*; *hög-barmad*; *dubbel-*, *tjock-bottnad*; *päls-brämad*; *hög-*, *trång-bröstad*; *lång-*, *smal-fingrad*; *bar-*, *fyr-*, *klump-*, *snabb-fotad*; *hög-halsad*; *en-hovad*; *tjock-hudad*; *mörk-hyad*; *hög-karmad*; *röd-kindad*; *två-*, *mång-klövad*; *styv-lemmad*; *hård-livad*; *kräs-*, *stor-magad*; *tre-mastad*; *bred-näbbad*; *hög-röstad*; *hel-skinmad*; *lång-*, *stubb-svansad*; *slät-toppad* (*skonare*); *tre-tungad*; *dubbel-åsad* (*plog*); *tve-äggad*; *kort-ärmad*; *slok-*, *stubb-örad*.

I överförd mening t. ex. *hård-*, *varm-hjärtad*; *het-levrad*; *hård-nackad*.

Till *huvud* finnas tvänne adjektivformer, en nyare (egentl. till formen *huve* i talspråket) i *bar-*, *lång-*, *svart-*, *tjock-huvad*, en arkaisk form med bildlig bet. i *mång-* o. *tre-hövdad*.

β) Till subst. med andra betydelser: *Två-könad*; *lång-*, *seg-livad*; *hög-ättad*; åtskilliga kemiska termer, ss. *kol-*, *svavel-*, *ättik-syrad* o. s. v.

Till nybildning kan *-ad* användas i adjektiv som avledas av med attribut förenade subst. av följande slag:

1) Nämn på kroppsdelar, t. ex. *kal-hjässad*, *bred-* o. *sned-höftad*, *tjock-* o. *tunn-läppad*, *tjock-vadad*, *hög-* o. *låg-vristad*.

www.libtool.com.cn

2) Namn på klädesplagg eller delar av sådana, t. ex. *kort-, smal- o. vid-byxad, slok-hattad, kort-kjolad, hög- o. låg-klackad, hög-, spets- o. styv-kragad; hermelins- o. purpur-manlad, hvitmössad, svart-rockad.*

3) Namn på delar av andra slags förfärdigade föremål, t. ex. *dubbel-bottnad (tunna el. dyl.), gullbågade glasögon.*

Dessutom kunna naturligtvis efterlederna hos åtskilliga med vissa förleder brukliga adj. lätt förbindas med nya förleder, t. ex. *njuk- o. stel-fingrad, lam-fotad, mager-kindad, trind-magad, styv-nackad, gäll-röstad, tunn-skinnad, hal-, hvass-, kvick- o. skarp-tungad, pös- o. vid-ärmad o. s. v.*

aktig.

1. Etym. o. hist. Av fsv. *-aktogher*, lånat av mlt. *-achtich* med s. bet., uppkommet av det äldre (i mlt., egentl. väl i vissa dial., kvarlevande) *-haftich (-aftich)*, motsv. nht. *-haftig* i några få ord samt ndl. *-achtig*; en avledd form till mlt. *-haft*, motsv. fht. nht. *-haft* samt got. *-hafts* i adj. *auda-hafts* lyckliggjord; ett *t*-particip, hvilket kan höra antingen till got. *hafjan*, sv. *häva*, nht. *heben* o. s. v. ock vara samma ord som isl. *haptr* »fången», got. *hafts* i s. bet. ock lat. *captus*, sål. väl med grundbet. »bunden (vid något)», eller också till got. *haban*, sv. *hava*, nht. *haben* o. s. v., då grundbet. väl skulle vara aktiv »havande, egande». I båda fallen får man antaga, att detta participial-adj. ock dess utvidgade form på *-ig-* ursprungl. endast fogades till substantiv. Likväl finnes ordet i mlt. ofta även fogat till adjektiv (likaså i ht. mera sällan, t. ex. *wahrhaft, -haftig*), troligen från början till neutr. av adj. i substantivisk funktion; därjämte ibland till verb, säkerligen efter mönstret av denominativa bildningar, som kunnat tydas som deverbativa, sådana som t. ex. nht. *leb-haft*, mht. *lebe-haft(ic)* jämte *lebent-haft(ic)*, eller nht. *schwatz-haft* eller mlt. *dûr-achtich, -aftich*, nht. *dauer-haft*, egentl. väl till subst. nht. *dauer* f. (ehuru detta subst. ej är uppvisat i mht.), eller nht. *wohn-haft* »bofast», mht. *won(e)-haft, won-haftic*, egentl. till mht. *wone, won* f. vistelse, boning, o. s. v.

I enskilda fall beror möjligtvis mlt. *-achtich* o. ndl. *-achtig* egentl. på en annan ändelse, som skulle vara avledd form till

www.libtool.com.cn

fht. *-oh(i)*, mht. *-ohi*, *-ehi*, nht. *-icht* o. s. v., motsv. isl. *-ótr* o. fsv. *-oter*, *-uter* med ungefär samma bet. som sv. *-ig* (se nedan) »försedd med» (jfr Kluge: Nomin. Stammbild. § 218). Sådana fall äro kanske mlt. *dör-echtich* jämte *-(h)aftich*, *-achtich*, hvarav sv. *däraktig* (jfr nht. *thöricht*, mht. *toerecht* o. *törecht*), samt mlt. *stèn-aftich*, *-achtich*, ndl. *steen-achtig* (jfr nht. *steinicht*, mht. *-ehi*).

Betydelsen av ändelsen såväl i lt. o. ndl. som i svenskan har väsentligen tränne skiftningar:

1) »förenad med, havande, försedd med»: i adj. avledda av en del abstrakta subst. ock motsvarande nht. adj. på *-haft* eller *-haftig*;

2) »fallen för, böjd för»: i adj. avledda av uttryck för verbala begrepp, vare sig nomina actionis eller verb, undantagsvis av annat slags grundord, ss. *gud-aktig*;

3) »liknande (mer eller mindre), havande (partiell) likhet i någon (vanligen yttre) egenskap»: i adj. avledda av konkreta subst. eller av adjektiv.

Huvud-accenten (fortis) hvilade i mlt. säkerligen ofta på ändelsen, såsom fallet ännu är i nht. *leibhaftig*, *teihäftig*, *wahrhaftig* ock hos många adj. i ndl. ock i danskan, samt även i svenskan arkaistiskt i vissa kyrkliga ord, ss. *gudaktig* (jfr Kock: Sv. Akc. II 226), *lydaktig*, subst. *delaktighet*. I nuv. nederländskan är accenten olika efter olika betydelse, sålunda att *-ächtig* med fortis brukas i bet. »försedd med, havande» ock fogat till abstrakta subst. (således inom ovan angivna betydelsegrupp 1), eller då högtyskan har motsvarande adj. på *-haft* el. *-haftig*), men *-achtig* utan fortis brukas i övriga fall (där högtyskan i motsvarande bet. oftast har adj. med andra avledningsformer än *-haft*, *-haftig*, såsom på *-icht*, *-isch*, *-lich*).

2. Nuv. användning.

Först må i avseende på formbildningen hos adj. på *-aktig* anmärkas, att de följa reglerna för sammansatta ords bildning. Detta sammanhänger därmed, att ändelsen härstammar från en självständig ordstam ock (frånsett några arkaistiska former med fortis) uttalas med stark biaccent (semifortis), hvilken accent annars oftast förekommer hos efterleder av samman-

www.libtool.com.cn

satta ord. Substantiv såsom grundord i adj. på *-aktig* få sålunda samma former som de erhålla såsom förleder i sammansatta ord, t. ex. med avseende på tillfogande av *s* i slutét eller utelämnande av ändelsevokaler, som substantiven hava i sina lexikaliska former. Några exempel må anföras till belysande av förhållandet: *Stads-, humbugs-, härrskaps-, hushålls-, fruntimmersaktig; käring-, karl-, bov-, flick-, pojkeaktig*, men *nidings-, ungarls-, spetsbovs-, piggsvins-, skolflicks-, tjuvpojksaktig; skojar-, spök-, silkesaktig; ämbetsmannaaktig*.

Adj. på *-aktig* finnas i nuv. svenskan av följande olika slag (med hänsyn till grundorden):

a) Till personliga subst.: *Bond-, bov-, brack-, dräng-, dvärg-, där-, flick-, gnidar-, gubb-, härr-, karl-, krämar-, käring-, lynmel-, mes-, narr-, pojke-, skalk-, skojar-, skurk-, skälms-, slyn-, slyngel-, sprätt-, tjuv-, tjuvpojks-, träl-, tölpaktig*; till ett kollektiv: *pöbelaktig*.

Ett till betydelsen säreget ord inom denna grupp, där *-aktig* annars betecknar likhet, är *gudaktig* (jfr ovan).

b) Till namn på djur (i egentlig bet. el. ss. skällsord för människor): *Får-, fä-* (*mes-*, se grupp a), *nöt-, ox-, räv-, svin-, tjuv-, åsneaktig*.

c) Till sakliga konkreta subst.: *Kärraktig* (om mark), *småstads-, spök-, svampaktig*. Särskilt till ämnesnamn: *Bly-, brosk-, deg-, gelé-, glas-, hinn-, kalk-, kött-, olj-, sten-, svavel-, trä-, vattenaktig*.

d) Till namn på sjukdomar: *Feber-, fluss-, fross-, gikt-, kramp-, rosaktig*.

e) Till andra mer el. mindre abstrakta subst. De flästa hithörande adj. äro lånord (resp. bildade medelst översättning) från lågtyskan ock motsvara nht. adj. på *-haft* (el. *-haftig*); t. ex.: *Del-, fabel-, fel-, fördel-, hor-, hushållsaktig* (det sista utan känd direkt förebild i lt.), *liv-, lögn-, rov-, stånd-, sönn-, tjänstaktig*.

f) Till adjektiv. De flästa hithörande adj. torde vara direkt lånade från lt., ty de motsvaras av ndl. adj. på *-achtig*.

α) Adj. som beteckna färger: *Blå-, brun-, grå-, grön-, gul-, hvit-, röd-, svartaktig*.

www.libtool.com.cn

ß) Adj. med andra betydelser: *Besk-, söt-aktig, fet-, lös-aktig* (da. *lös-aktig*), *små-aktig*.

g) Hänförligt både till konkret subst. o. till adj.: *Salt-aktig* (ndl. *zout-achtig*).

h) Till verb: *Lyd-, skrymt-, slös-, var-aktig* (efter mlt. *dūr-achtig*, jfr nht. *dauer-haft*), samt de ursprungl. av lt. subst. bildade *följ-, lär-* ock *skilj-aktig*.

i) Hänförliga till abstrakta subst. eller till verb: *Fladder-, gräl-, jäv-* (vanligare *ojäv-*), *krängel-, pladder-, skvaller-, sladder-, slarv-, söl-, tvivel-aktig*. Hit får väl också räknas: *Nöj-aktig*, egentl. lånat från mlt. *nôch-achtich (-aftich)* till mlt. *nôch* »nog», men ombildat efter sv. *nöje* (jfr *till nöjes*), kanske under invärkan av da. *noiagtig* »noggrann, ordentlig» (till da. *noie* »noga» av mlt. *nouwe*, hvarav även sv. *noga*)?

Till nybildning är *-aktig* en högst användbar ändelse. Därmed kunna nybildas tränne huvudslag av adj.:

I. Av substantiv avledda adj., som beteckna en viss grad av likhet, ock som hvardagligt användas i väsentl. samma betydelse som adj. sammansatta med *-artad* i högre prosastil. Sådana adj. kunna bildas i ungefär samma utsträckning som sammansatta adj. på *-lik*, hvilka uttrycka en mera bestämt utpräglad likhet än de på *-aktig* o. *-artad*.

II. Av adjektiv avledda adj., som beteckna befintligheten av en egenskap i mindre utpräglad grad.

III. Av verb avledda adj., som beteckna en viss fallenhet.

Mera i detalj kan man uppställa följande grupper av nybildade adj. på *-aktig* till olika slags grundord.

1) Till subst. som beteckna personer.

a) Till appellativa subst., mästadels betecknande individer med viss värksamhet, sätt eller karaktär. Hithörande adj. hava oftast mer eller mindre förklenlig betydelse, i det de syfta på hos ifrågavarande slags personer vanliga olater eller svagheter. T. ex. *blåstrumps-, bus-, bärsärks-, charlatan-, fruntimmers-aktig; gründer-aktig (affär); gåpåar-, jesuit-, kannstöpar-, kläpar-, knekt-, knodd-, kruk-, lakej-, lurk-, murvel-, nuck-, parvenu-, pultron-*

www.libtool.com.cn

rabulist-, rackar-, sjäar-, skolfux-, skolmästar-, skolpojks-, spjuv-, ämbetsmanna-aktig; ynglinga-aktigt temperament (G. H. T. 21 febr. 1899).

b) Till personliga kollektiva, t. ex. *härskaps-, slödder-aktig*.

c) Till namn på ryktbara personer i värkligheten eller i sagan ock dikten, t. ex.: *bellmans-, bismarcks-, napoleons-, strindbergs-, wagner-aktig; adams-, donjuans-, donquixote-, dreyfus-, hamlets-, herkules-, mefistofeles-, münchenhausens-, robinsons-, simsons-, tartuffe-, ulspegels-aktig*.

2) Till subst. som beteckna djur. Hithörande adj. kunna hava avseende ibland på djurens materiella egenskaper (skapnad, färg, smak i köttet eller dyl.), ibland på deras karaktäristiska sätt, ofta liknelsevis påbördat människor. T. ex. *bulldoggs-, falk-, fjärils-, getings-, gås-, hund-, hyen-, kamel-, katt-, kräft-, lax-, mullvaads-, orm-, piggsvins-, påfågels-, snigel-, struts-, tiger-, tupp-, valp-aktig*.

Såsom beslätat med hithörande adj. må här upptagas *skråpuks-aktig* (jfr *spök-aktig*).

3) Till subst. som uttrycka andra materiella begrepp, såsom:

a) Växter, växtdelar, kroppsdelar, t. ex. *champinjon-, lilje-, lök-, mandel-, murgröns-, näjlik-, nässel-, näver-, törnros-aktig; fiskbens-, fjäder-, horn-, skelett-, suabel-aktig*.

b) Oorganiska eller territoriala formationer, t. ex. *bärg-, lavin-, ocean-, skärgårds-, stäpp-, träsk-, urskogs-, vulkan-, öken-aktig*; även nomina propria, t. ex. *dödahafs-, ishafs-, medelhafs-, niagara-, sahara-aktig*; vidare *halvmåns-, meteor-, nebulosa-, norrskens-, regnbågs-aktig* o. dyl.

c) Kulturföremål, rum, byggnader, bebodda platser, anläggningar o. s. v., t. ex. *bägar-, divan(s)-, korkskruvs-, luftballongs-, monitor-, schackbräds-, strut-, torped-, tratt-, turban-aktig*; *bås-, drängstugs-, duvslags-, hundkoj-, salongs-aktig*; *kyrktorns-, obelisk-, pyramid-aktig*; *fabriks-, hotell-, härrgårds-, slotts-, villa-aktig*; *park-, terass-, trädgårds-aktig*; även nomina propria, såsom *göteborgs-, köpenhamns-, stockholms-, trosa-aktig*; *djurgårds-*

www.libtool.com.cn

eiffeltorns-, *munkbro-*, *tivoli-aktig*; namn i saga o. dikt (som stå på övergång till appellativ): *babelstorns-*, *labyrint-*, *paradis-aktig*, *grönköpings-*, *skråköpings-aktig*; namn på ryktbara konstverk, ss. *Venus-Milo-aktig* o. s. v.

d) Ämnen med egendomligt utseende, konsistensform, smak eller lukt el. dyl., t. ex. *bonulls-*, *diamant-*, *honings-*, *kaffe-*, *lava-*, *ler-*, *lim-*, *läder-*, *marmor-*, *njölk-*, *mysk-*, *pappers-*, *peppar-*, *pergamens-*, *portvins-*, *pulver-*, *sammets-*, *sand-*, *silkes-*, *sjöskuus-*, *skiffer-*, *smör-*, *suus-*, *snömos-*, *sprit-*, *tagel-*, *vanilj-*, *ättiks-aktig*.

4) Till subst. som beteckna periodiskt återkommande tider eller väderleksföreteelser, t. ex. *hvardags-*, *hålgdags-*, *söndags-aktig*; *höst-*, *vinter-*, *vår-*, *jul-*, *midssommar(s)-*, *nyårs-*, *april-*, *november-*, *rötmånads-aktig* (*väderlek*); *by-*, *cyklon-*, *din-*, *orkan-*, *oväders-*, *rägn-*, *åsk-aktig(t)*.

5) Till subst. som beteckna sjukdomar el. åkommor, t. ex. *diarré-*, *influenta-*, *katarr-*, *kolera-*, *kolik-*, *migrän-*, *nuuv-*, *spleen-svindel-*, *tyfus-aktig*.

6) Till subst. som beteckna någon yttring av mänsklig värksamhet eller sätt att uppträda, t. ex. *hasardspels-*, *humbugs-*, *intrig-*, *kalas-*, *marknads-*, *myteri-*, *procenteri-*, *reklam-*, *skandal-*, *statskupps-*, *sträjk-*, *äventyrs-aktig*; *fars-*, *operett-*, *pantomim-*, *recitativ-*, *serenad-*, *varieté-aktig*; *missionsmötes-aktiga yttranden* (Sv. Dagbl. 27 febr. 1899); *ballad-*, *folksage-*, *idyll-*, *roman-*, *romans-*, *sonett-aktig*; även till (icke för långsläpiga) namn på ryktbara diktverk, t. ex. *odysse-*, *tusenockennatt-*, *edda-*, *faust-*, *fänrikståls-*, *giftas-*, *inferno-*, *grottesångs-aktig*; till namn av annan art med ellips: *panama-aktig* (om offentlig politisk skandal). Till denna grupp hör också *fin-du-(de-)siècle-aktig*.

7) Till adjektiv.

a) Till adj. som beteckna färg (till sådana som äro sammansatta med flerstaviga subst. av främmande härkomst, gärna med ellips av grundordets efterled); t. ex. *gredelin-*, *kornblå-*, *violet-aktig*; *havanna-aktig* (till *havanna-brun*), *isabell-aktig* (till *isabell-färgad*), *orange-aktig* (till *orange-gul*), *scharlakans-aktig* (till *scharlakans-röd*) o. s. v.

www.libtool.com.cn

6) Till adj. med annan betydelse, de flästa betecknande smak, form, konsistens el. dyl.; t. ex. *besk-, bitter-, frän-, sur-aktig; rund-, trind-aktig; blöt-, rå-aktig; lat-aktig*. I detta sammanhang må påpekas den säregna i neutr. ss. adverb förekommande bildningen *det smakar mer-aktigt* (så att man önskar mera).

8) Till verb som hava avseende på dåligt eller störande uppförande, t. ex. *rummel-, skrän-, skrävel-, slinger-aktig* (till *slingra sig* i överförd mening), *svirr-aktig*.

Anm. Åtskilliga tillfälliga bildningar med *-aktig* äro företrädesvis användbara i neutralformen på *-t*, isynnerhet såsom bestämning till ordet *någonting* el. *något* eller ock såsom predikativ, resp. adverb, i opersonliga uttryck med en form av vb. *vara* eller av ett verb som betecknar något slags förnimelse. T. ex. *det där är (var) någonting x-aktigt; han såg någonting x-aktigt (flyga i luften); jag tyckte jag hörde någonting x-aktigt; jag hörde berättas något skandalaktigt; här ser x-aktigt ut; detta smakar x-aktigt, doftar x-aktigt; detta är x-aktigt gjort; det är rägnaktigt, det ser ovädersaktigt ut i dag*, o. s. v.

ant (*-angt*), ändelse uttalad med huvudaccent (fortis); lånad av fra. *-ant* (fem. *-ante*) i adj. med form av presensparticip, ss. t. ex. *frappant, intressant* till motsv. verb på *-era*; i nuv. svenskan förekommande utan direkt fransk förebild i:

Hovangt, nybildat till vb. *hovera* (sig); jfr subst. *hovangs*, bildat till samma verb.

I. **bar.**

I. Etym. o. hist. Af fsv. *-bar* i några få adjektiv. Om man bortser från ä. fsv. *opinbar* med dess olika variantformer, hvarav en lever kvar i nsv. *uppenbar* (till formen fjärrmat från sitt grundord, nsv. adj. *öppen*), hvilket ord etymologiskt hör hit, ehuru med något oklar betydelseutveckling ock i nordiska språken antagligen tidigt associerat med adj. *bar* »blottad» (jfr mlt. *openbar*, mht. *offenbære* o. s. v.), uppträder egentl. först i yngsta fsv., t. ex. i *dyrbar* ock i *skinbar* »lysande». Ändelsen är lånad av mlt. *-bar*, som motsvarar ndl. *-baar*, nht. *-bar*, mht.

www.libtool.com.cn

-bære o. *-bar*, fht. *-bâri*, samt det i nordiska språken inhemska fsv. *-bær* i *aldinbær* »fruktbärande», isl. *bærr* (brukat även som enkelt ord) i bet. »berättigad». Ordet är ett adjektiv (particip) till vb. *bära* med grundform urgerm. **bâria-*, västgerm. o. nord. **bâria-*, ock med grundbet. »bärande», resp. »som kan bära». Att ändelsen har *a* utan *i*-omljud i mlt. samt i ndl. o. nht., sammanhänger antagligen med relativt svag accentuering; men ovisst kan vara, om i mlt. aldrig förekommit omljud, eller om möjligen ett på omljud beroende *æ* övergått till *a* näst före *r* i den svagt betonade stavelsen.

Ursprungligen fogades *-bar*, använt i den egentliga bet. »bärande» eller i härledd bet. »bringande, förande med sig, försedd med», endast till substantiv. Men i tyska munarterna kom det redan tidigt även att fogas till verb, efter mönstret av sådana adj., däri ingingo såsom grundord verbalsubst. fungerande som objekt till *-bar*, men hvilka adj. sågo ut som deverbativa, hörande till samma kategori som t. ex. fht. *scînbari*, nht. *scheinbar*, mlt. *schînbar* »lysande, tydlig», egentl. sammansatt med subst. fht. *scîn* o. s. v., men även möjligt att associera med verbet fht. *scînan* o. s. v., eller mlt. *strîbbar* (sv. *stridbar*), mht. *strîtbære*, eller mlt. *wandelbar*, mht. *wandelbære* o. s. v. Efter dylika adj., uppfattade som deverbativa, bildades till verb andra adj. sådana som nht. *denk-*, *ess-*, *nenn-*, *trinkbar* o. s. v. (jfr Osthoff: Das Verbum in der nominalcomposition s. 115 f.). Om grundverben hade transitiv betydelse, fingo de därav bildade adjektiven på *-bar* betydelse av passiva möjlighetsparticip (såsom lat. adj. på *-bilis*). Undantagsvis finnes mlt. *-bar* fogat till adjektiv, väl ursprungl. till neutralformer av adj. i substantivisk funktion, t. ex. mlt. *dûrbar*, hvarav sv. *dyrbar*.

2. Nuv. användning. Adj. på *-bar* finnas i nutida svenskan av följande slag:

a) Till personligt subst.: *Man-bar*, av lt. *manbar* med s. bet., därjämte i mlt., liksom mht. *manbære*, brukat i den ursprungliga meningen om kvinna: »mogen för man, giftasvuxen».

b) Till sakligt konkret subst.: *Fruktbar*, mlt. *vruchtbar*.

c) Till abstrakta subst. De flästa hithörande adj. äro direkt lånade från lt.: *Gång-*, *last-*, *medel-*, *rykt-*, *sken-*, *strid-*,

www.libtool.com.cn

sång-, tjänst-, under-, är-bar; ett par möjligen närmast efter danskan: *Syn-bar* (da. *synbar*, t. *sichtbar*), *val-bar* (da. *valg-bar*; jfr nht. deverbativt *wählbar*).

Till svenska verbalsubst. på *-(n)ing* nybildade adj. (möjlighetsparticip): *Beskattnings-, odlings-bar* (m. fl., se nedan).

d) Till adjektiv: *Dyr-bar* (jfr ovan).

e) Till verb med intransitiv bet.; ett sällsynt fall, förekommande, utom i de nedannämnda *håll-bar* i bet. »som håller» samt *kost-bar*, endast i: *Gro-bar*, ett ganska nytt ord, bildat med översättning av t. *keimbar*, där *keim* egentl. är substantiv.

f) Till verb med transitiv bet. Hithörande adj. äro, såsom redan antytts, passiva möjlighetsparticip. T. ex.: *Antänd-, använd-, betal-, bryt-, bränn-, drick-, far-bar* (till *fara* i transit. bet., jfr *befara*), *fatt-, flytt-, fören-bar* (se Lundells ordlista), *förnim-, hör-, klyv-, känn-, kör-, läk-, läs-, lös-, märk-, mät-, njut-, nämn-, påvis-, skilj-, skjut-, skönj-, smid-, smält-, spinn-, sträck-, sälj-, tämj-, tänj-, tänk-, uppsäg-, utför-, vrid-, väg-, värk-ställ-, ät-bar*. Vidare en hel mängd med prefixet *o-*, ss. *okränk-, oskatt-, obeställ-, oförtyd-bar* ock många andra.

g) Hänförliga (åtm. formellt taget) till subst. (konkret el. abstrakt) eller till verb. Hithörande adj. hava i allmänhet tyska förebilder, några höra säkert egentl. till subst. i tyskan. T. ex.: *Bild-, bruk-, del-, håll-, kost-, ofel-, segel-, spel-, straff-, strid-, sår-bar* (jfr t. deverbativt *verwundbar*). Ett nytt ord, i likhet med det synonyma *gro-bar* (se mom. e) icke upptaget hos A. F. Dalin, är: *Frö-bar* (jfr *frukt-bar*).

Nybildning med *-bar* förekommer i stor utsträckning för att tillgodose behovet av passiva möjlighetsparticip, annars ytterst sällan. Adj. på *-bar* kunna nybildas:

1) Till verb genom fogande av *-bar* till verbalstammen. Detta bildningssätt är mycket vanligt, men är omöjligt i fråga om verb med stam slutande på vissa konsonantljjud, såsom på *-bb* (t. ex. *rubba*), på av konsonant föregånget *g*-ljjud, *l* el. *r* (t. ex. *glödga, samla, förbättra*), på av annan konsonant än *l, n, r* föregånget *j* (t. ex. *nyttja, stödja, stävja*), på av annan konsonant än nasalerna *m* el. *ng*-ljjud föregånget *n* (t. ex. *räkna*,

www.libtool.com.cn

beväpna, öppna, bevittna). Annars må meddelas några exempel på till verb med olika stamslut bildade adj. på *-bar*, som icke finnas upptagna i våra större nyaste ordlistor: *Oförutsebar* (se G. H. T. 25 okt. 1897), *tydbar inskrift, hårdbar metall, hopläggbar båt* (i tidn.), *höjbar (stolsits el. dyl.), rökbar cigarr, icke upptäckbar orsak, dyrkbart lås, uttalbar konsonantförbindelse, fällbar bordskiva, uppfyllbar önskan, uppdämbar å, uppvärmbart rum, belånbart värdepapper, stängbar lucka, gripbar; den hopvikbara bärbara velocipeden* (se G. H. T. 2 febr. 1898), *styrbar luftballong, läsbar dörr, sammanprässbar, vetbar (det vetbara), tvättbart tyg, lyftbar sten, oanfäktbar, oindrivbara fordringar*.

Synnerligen ofta nybildas adj. på *-bar* till verb på *-era*, t. ex.: *Amorterbart lån, analyserbar, assimilerbar, definierbart begrepp, hanterbar, kombinerbar, komparerbart adjektiv, kondenserbar gas, kontrollerbar, konverterbart lån, oexponerbara tavlor* (Sv. Dagbl. 13 okt. 1898), *passerbart ställe, placerbart värdepapper, polerbar, realiserbara tillgångar, reducerbar, reglerbar, rekonstruerbar, reproducerbar, skanderbar värs, sublimerbara kristallnålar* (Nord. Familjeb. art. *selen*), *transporterbar, utminuterbar*.

2) Till verbalabstr. på *-ing, -ning*:

a) av verb hvilkas form icke medgiver, att *-bar* fogas till själva verbalstammarna (jfr ovan): *Forslings-, förvandlings-, utvecklings-, försäkrings-, utvidgningsbar*;

b) av verb med form som icke hindrar direkt avledning: *Beskattnings-, sammansättnings-, utmättningsbar, utkräfningsbar* (Stockholmstidn. 18 dec. 1897).

3) Undantagsvis till abstrakta subst. av annan art, t. ex.: *Kontrollbara förråd* (Sv. Dagbl. 14 febr. 1899).

Otrafikbar (om järnväg, i Ups. Nya Tidn. 3 jan. 1898; jfr *otrafikabel*).

Efter tyskan: *Faktbart vilt* (t. *jagdbar*), *tullbart gods* (t. *zollbar*).

2. **bar** i ett adjektiv, nämligen:

Redbar, nu brukat om personer, väl genom invärkan från

K. Hum. Vet. Samf. i Upsala. VI. 8.

www.libtool.com.cn

redlig, men på 1700-t. ock även enligt Weste 1807 endast om pänningar eller därmed likvärdig egendom, t. ex. i *redbart mynt* »klingande mynt», *redbar egendom*, *redbarheter* el. neutr. *redbart* ss. subst. om egendom bestående i kontanter eller annat (t. ex. guld o. silver) som lätt kan förvandlas i kontanter. Ordets efterled är (se Rydqvist VI 371) det tyska *bar* (*baar*) i bet. »kontant», hvilket i svenskan ingått i en tautologisk sammansättning (likartad med *nog-grann* av *noga* o. det liktydiga *grann*) med det synonyma adj. *reda* i *reda pänningar*, fsv. *reþa* (jämte *reþo*), lånord av mlt. *rêde*, egentl. »beredd, tillreds», även »betald, kontant» (t. ex. i mlt. *rêde gelt*). Det tyska *bar* är samma adj. som eljest betyder »bar, blottad», motsv. sv. *bar*; bet. »kontant» är kanske förmedlad av en bet. »öppen, synbar, liggande framme» el. dyl.

Anm. En annan huvudsakligen i neutr. ss. adverb brukad bildning med 2. *bar*, dock i ursprungligare bet., såsom i *blott ock bar(t)*, är:

Enbar(t), ett ganska nytt ord (att döma av dess saknad hos A. F. Dalin ock t. o. m. hos Sundén): en sammansättning som närmar sig till karaktär av avledning, därigenom att efterleden såsom nära synonym med förleden har föga självständig betydelse.

d i av subst. med attribut avledda adj. med bet. »försedd med».

1. Etym. o. hist. Av fsv. *-þ-* (motsv. isl. *-ð-*) eller *-d-*, ändelse i partic. pret. till verb av nuvarande 2:a svaga konjug., i likhet med den från 1:a konjugationens verb utgångna ändelsen *-aþ-*, nsv. *-ad*, tidigt brukad även till att avledda adjektiv direkt av substantiv. Denna ändelse var på grund av sin urnordiska form *-iða-* i fornsvenskan förenad med *i-* omljud, så ofta grundordet hade lång stamstavelse, slutande på konsonant. Härav följer, att frånvaro av *i-* omljud hos ett nutida hithörande adj. röjer nyare daning, resp. omdaning.

2. Nuv. användning. Ändelsen förekommer i nutida svenskan:

www.libtool.com.cn

a) I några gamla bildningar (med *i*-omljud).

Endast i ett fall är formen på *-d* ensam rådande, nämligen i adj. avledda av subst. *öga* (där adjektivets vokal med omljud sammanfallit med grundordets vokal utan omljud), såsom: *Blå-, brun-, en-, glos-, hålt-, katt-, klar-, plir-, röd-, skel-, skum-, stor-, sur-, tår-, ut-ögd* m. fl.

Andra hithörande adj. hava (kanske vanligare) sidoförmer på *-t* (se nedan), såsom: *Bar-, darr-, hård-, släpp-, tom-, vänsterhänd* o. s. v.; *hög-, låg-, sid-länd; hög- o. låg-mäld; ömtänd*.

b) I en yngre bildning utan *i*-omljud, nämligen:

Högljudd (så hos Weste 1807, men *högljudad* i ordböcker från 1700-t.), troligen närmast utgången från *högljutt* ss. adverb, detta åter troligen egentl. bildat efter *överljutt*, y. fsv. *overlyut*, ombildat av y. fsv. *overlut*, lånord av mlt. *overlüt*, till mlt. adj. *lüt, lüd-* av fsax. *hlūd*, motsv. nht. *laut*.

Nybildning med *-d* förekommer väl endast så, att ett förut i sammansatt form befintligt adj. kan användas ss. efterled i ny sammansättning. Sålunda finner man i språkvetenskaplig litteratur adj. *omljudd* (jämte det ss. starkt partic. till vb. *ljuda* bildade *omljuden* hos några förf.) ss. översättning av t. *umge-lautet* med anslutning till sv. *högljudd*.

da med växelform *de* (brukad om personer av mankön); av fsv. *-de* (i nom. sing. m.), resp. *-da*, väl etymologiskt samma som ordinaltalsändelsen t. ex. i fsv. *fiærþe* ock (med ett *n* som ursprungl. hört till kardinaltalen) fsv. *siunde, niunde, tiunde* samt i got. *niunda, taihunda* o. s. v., en germansk med *n*-suffix utvidgad form till det indoeur. suffixet *-to-*, som fins t. ex. i lat. *quartus, quintus, sextus*, i gr. *δέκατος*, litau. *deszimtas* o. slav. *desętū* »tionde» m. fl. ordinaltal.

Ändelsen förekommer i nutida svenskan, fränsett ordinaltalen, i:

Enda (m. *ende*), avledn. till räkneordet *en*, av fsv. *ende* m., *enda*.

dän i några adj. bildade av adverb, de flästa av pronominalstammar; i dialekter även såsom självständigt ord med två uttalsformer *dann* o. *dän*, ofta i mera speciella betydelse, så

www.libtool.com.cn

som »ivrig, upprörd, betagen, rädd» eller »illa beskaffad»; jfr fsv. *wæl dan* »välskapad»; lånord av mlt. *dân* »gjord, skapad, beskaffad», med sammansättn. *sôdân* »sådan», *wôdân* »hurudan»; egentl. partic. pret. till mlt. vb. *dôn* »göra», med samma avljudsform av roten som fins i subst. sv. *dåd*, mlt. *dât*, *dâd*-, got. *dêds* o. s. v.

De dialektiska betydelserna hos det enkla svenska ordet kunna förklaras ur bet. »förgjord» ock sammanhånga väl således med vidskepliga föreställningar om övernaturliga makters invärkan.

Till sammansättning med pronominala adverb brukades i fsv. ock älsta nsv. en utvidgad form *-dana* (fsv. *svadana*, *hurudana*), troligen beroende på mlt. formen *-dânich* i *sôdânich*, *wôdânich* (jfr ndl. *zoo-*, *hoe-danig*), liksom fsv. *mækta*, *afsinna* bero på mlt. *mechtich*, *afsinnich* (kanske redan i mlt. med *-ich* ss. obetonat stundom försvagat till *-e*?)

Nutida svenska adj. på *-dan* äro: *Huru-*, *ehuru-*, *lika-*, *så-dan*.

dera, dels fogat till singularform av vissa adjektiv för att utmärka val mellan tvänne personer el. saker, näml. i *en-*, *hvar-*, *hvilken-*, *ingen-*, *någon-dera*, med neutr. *ett-dera* o. s. v., dels utan självständig bet. i tvåtalsorden *båda-*, *bägge-dera*; av fsv. *pera*, gen. plur. av pron. demonstr. (hvarav nsv. *deras* med tillagt *s*). Detta betydde i ock för sig »av dem», men hade i sammanställning med fsv. *hwar* ss. motsv. isl. *huárr* ock med fsv. *baþir*, gen. *bægga*, på grund av dessa ords egen betydelse avseende på tvåtal. Denna särskilda betydelse blev sedan överflyttad till fsv. *pera* även i andra hithörande sammanställningar, hvilka sannolikt redan dessförinnan företrädesvis användes, när det var fråga om två. Första steget i denna utveckling föranleddes kanske därav, att i det senare fornsvenska *hwar* hade sammanblandats tvänne ursprungl. formellt skilda ord, av hvilka det ena egentl. hade avseende på tvåtal, motsv. isl. *huárr* o. got. *hwaþar*, det andra på obestämt flertal, motsv. isl. *huerr* o. got. *hwarjis*.

www.libtool.com.cn

e i några adj. av olika uppkomst, nämligen:

Insokne: av ett fsv. *insokna, som förutsattes för y. fsv. adv. *insoknass* (se Söderwalls ordbok art. *insoknis*), en sammans. av fsv. gen. sing. *sokna* (hvarav nsv. *sockne* t. ex. i *socknemän*) ock sidoförm till det likbet. fsv. *innan-sokna* i *innan-sokna mæn*.

Skatte, t. ex. i *skatte natur* ock andra kameraluttryck, uppkommet genom ellips av sammans. ss. *skatte-hemman*, *-jord*, där förleden är den gamla gen. plur. (med *-e* av fsv. *-a*) till subst. *skatt*.

Ömse (jfr adv. *ömsom* o. vb. *ömsa*), y. fsv. *ym(p)se*, en stelnad pluralform, ersättande olika kasus, ss. ä. fsv. *ymsir*, *ymsa* o. s. v., troligen uppkommen under invärkan från gamla oböjliga adj. med ändelsen *-se*.

Hit hör ock, i den mån det associeras med sitt gamla grundord:

Frälse (brukat likt *skatte*) ock det som motsats därtill bildade *ofrälse*, som har större användning som adj.; till det gamla adj. fsv. *fræls* »fri», numera endast i sammanställn. *fräls ock fri*, men närmast beroende på ellips av sammans., ss. *frälse-gods*, *-hemman*, *-jord*, där förleden är subst. *frälse*, fsv. *frælse* n.

1. **en** i ett av subst. avlett adj. med *i*-omljud, nämligen:

Yllen, fsv. *yllin* »av ull» (med växelform fsv. *ullin* utan omljud, utgången från synkoperade kasus; jfr fsv. *gyllen*- jämte isl. *gullinn* »av guld»): en avledn. med suffix urgerm. *-ina-* (möjl. med bif. *-ina-*?), motsv. indoeur. *-ino-* med bet. »hörande till» ock något mera speciellt »gjord av» el. »härstammande från».

2. **en** i ett av subst. avlett adj. utan *i*-omljud, nämligen:

Lumpen (jfr *lump*, *lumpor*) av likbet. t. *lumpen* (egentl. väl ett lt. ord), såsom böjligt adj. mindre vanligt (åtm. i litteratur; jfr nht. *lumpicht* o. lt. *lumpig* i s. bet.) ock utbrutet ur sammansättningar, ss. lt. *lumpen-kerl*, *-hund*, *-matts*, *-pack*, *-ware* o. s. v., där förleden är oblik kasusform av äldre lt. *lumpe*, nuv. lt. *lump* »trasa, lump» (nht. *lump*, *lumpen*), även brukat i personlig bet. »trashank, usling, lumpen karl».

www.libtool.com.cn

3. *en*, fogat till adjektivstammar utan betydelseförändring, i:

Härsknen, likbet. med *härsk*.

Ilsknen, likbet. med dial. *ilsk*.

Formerna med *-en* äro väl analogiskt bildade ss. kvasi-grundord till de av de kortare adjektiven avledda verben *härskna* o. *ilskna*.

4. *en* i adj. bildade till verb, men formellt skilda från partic. pret., eller ock hörande till rötter (grupper av etymologiskt samhöriga ord) utan kvarlevande starka verb.

Detta *-en* är samma som ändelsen i partic. pret. av starka verb, av fsv. *-in*, *-en*, härstammande från urgerm. *-na-*, dels med, dels utan föregående vokal *-i-* el. *-a-*, motsv. indoeur. *-no-* (el. *-no-*), resp. *-eno-* eller *-ono-*.

Hithörande svenska adj. äro nog mästadels urgamla bildningar, ett eller annat är väl av nyare daning, t. ex. *snarsticken* till *sticka*, kanske efter mönstret av partic. pret. av samma art som *given*, där vokalismen överensstämmer med presens o. infin.

I nutida svenskan finnas följande slags hithörande adj.

a) Till starkt verb: *Snarsticken*.

b) Till svagt, men genom sin forna böjning väsentl. med starka likställt verb: *Egen* (till vb. *ega*, forntida preterito-presens).

c) Till andra svaga verb: *Fiken* o. *nyfiken*; *lysten*; *sniken*.

d) Till rötter utan starka verb:

Kulen sl. m. *köld* (jfr ock *kall*).

Luden sl. m. *ludd*.

Mulen sl. m. *moln*.

Ruttén sl. m. *röta*.

Valen sl. m. *valhänt*.

Till denna grupp sällar sig nu *bulen* (jfr *bula*, *böld*, *bolde*), ehuru väl egentl. yngre variantform till fsv. *bulghin*. Å andra sidan får väl *duven* anses ha förlorat associationen med sina släkt-ord, ss. adj. *dov* o. *döv*.

one, även *ne*, variant till I. *-en* i ett oböjligt adj., nämligen:

Gyllene, *gyllne*, fsv. *gyllene*, *-ine* »av guld»: jämte fsv. *gyllena* tydligen efter ett mlt. **güldene* (böjningsform, som väl ofta brukats, ehuru icke antecknad i litteratur) danad biform till fsv.

www.libtool.com.cn
gyllen- (i sammans., liksom ä. da. *gylden-*), motsv. lt. *gūlden* »av guld». Samma adj. utan *i*-omljud är isl. *gullinn* samt mht. *gulðin* (hvarjämte fins t. *golden* o. ndl. *gouden* genom nybildning till subst. t. *gold*, ndl. *goud*). En annan variantform fins (med prefix) i folkvisornas *förgyllande*, som förutsätter en med mlt. *subwernde* »av silver» (jfr sv. *silverne* i folkvisor) likställd biform med ett tillagt *d* till mlt. *vorgulden* »förgylld».

er: av fsv. *-er*. ändelsen för nom. sing. mask., *i:*

Saker (till *sak* i numera ovanlig bet. »brottslighet, skuld»); av fsv. *saker* (stam *sak-*) »brottslig, straffskyldig» (jämte sin biform *sæker*, isl. *sekr*, till urnord. stam **saki-*), hvarav till nyare tid bevarats endast den predikativt i uttryck ss. *han är saker* använda nom. sing. mask. med bibehållen ändelse *-er*.

erad, slutform i partic. pret. till verb på *-era*, någon gång teende sig som avledningsändelse, hvarmed ett adj. är avlett av ett subst., emedan ett samhörigt i finita former brukligt verb på *-era* saknas, såsom t. ex. fallet är med *mustascherad* »försedd med mustascher», samt (*väl, illa*) *proportionerad*. Som bildat med en sammansatt form av denna ändelse ter sig nu i svenskan *plymascherad*, hänförande sig till *plym* i st. f. egentl. till det franska kollekt. *plumage*.

es i några få dels som adverb dels som oböjliga adj. fungerande ord; behandlas bland adverbändelserna.

faldig i s. k. multiplikativa taladjektiv.

1. Etym. o. hist. Av fsv. *faldugher, -ogher*, en troligen efter mlt. *-valdich, -voldich* utvidgad biform till det likbetydande fsv. *falder* i *twæ-, þræ-* el. *þre-, margh-falder* o. s. v., motsv. isl. *faldr*, got. *falþs* o. s. v., ett adj. till den rot som ingår i det gamla reduplic. vb. isl. *falda* (med specialiserad bet.), got. *falþan* o. s. v. »vika ihop, lägga i veck» ock det svaga vb. fsv. *falda*, nsv. *fålla*, samt i subst. isl. *faldr* o. s. v. = nsv. *fåll*. Denna rot finnes med avljudsform, indoeur. *pl̥t* i gr. *-πλασιος* »faldig», t. ex. *διπλασιος* »dubbel» o. s. v.

Av det kortare adjektivet fins nsv. neutr. *falt* kvar i vissa

uttryck, t. ex. som adj. i lagtermen *tvéfalt hor*, annars som adverb i *trefalt lycklig*, *sjufalt*, *hundrafalt*, *tusenfalt*, *mångfalt* m. fl.

Den nsv. formen *-faldig* kan ha fått sitt *a* i st. f. ljudlagsenligt å delvis från enstaviga former till fsv. *-falder*, men *ld* i st. f. *ll* (jfr. ä. nsv. *eenfälligh*) härstammar från lt. Även ändelsen *-fald* i substantiv är från början länad, ehuru kanske enskilda subst. på *-fald* äro nybildade till motsvarande adj. på *-faldig*.

2. Nuv. användning. Först är att märka, att *enfaldig* nu endast användes i överförd bet., men i egentlig bet. ersatts av *enkel*. Vanliga adj. på *-faldig* äro annars de av övriga enhets-tal bildade *två-(tve-)*, *tre-*, *fjurfaldig* o. s. v. (t. o. m. *tiölfaldig*), vidare *hundra-*, *tusen-*, *mång-* ock *flerfaldig* (det sista ganska ungt, ännu icke hos Lindfors 1815 upptaget ord) samt i något mindre grad *tjugu-*, *trättio-*, *fämtio-*, *säxtio-faldig*.

Men till nybildning för tillfälligt behov kan nog *-faldig* fogas till alla slags kardinaltal, åtminstone om de icke hava för många sammansättningsleder, t. ex. *trättiosex-*, *hundra-tjuguåtta-*, *fämnhundra-*, *tiotusen-faldig*.

fällig, slutform från lt., bildad av tvänne etymologiskt skilda ord:

A. Av. lt. *fällig*, mlt. *vellich* (motsv. mht. *vellic*) även självständigt adj. med bet. »fallande, fallen, fallfärdig, bräcklig», avlett med den här med *i*-omljud förenade ändelsen *-ig-* (*-ich*) till subst. mlt. o. mht. *val*, *vall-* (m.), motsv. sv. *fall* (n.). Med sin egentliga betydelse fullt utpräglad ingår adjektivet i *avfällig* (mlt. *afvellich*) o. *bofällig* (mlt. *bûwevellich* av *bûwe*, *bûw* »byggnad»). Men med numera osjälvständig betydelse fins det i:

Bristfällig efter lt. *brockfällig*, egentl. »färdig att falla i spillror», av lt. *brock*, *brok* »brytning, brott, brist», motsv. nht. *bruchfällig*.

B. Av. mlt. *-veldich* eller troligen egentl. av en nyare lt.-form med *ll* av äldre *ld* (jfr. sv. *inbilla* av nlt. *inbillen*, mlt. *inbilden*), motsv. mht. *-veltic*: väl formellt sett en variant med *i*-omljud till mlt. *-valdich*, sv. *-faldig*, men med oklar betydelseutveckling; kanske utgången från en bet. »veckig, full av rynkor (i pannan, av sorg eller bekymmer)»? Med numera alldeles outpräglad betydelse fins adjektivet i:

www.libtool.com.cn

Sorg-fällig av mlt. *sorchweldich* (bif. *-valdich*, *-voldich*), motsv. mht. *sorcveltlic* »full av sorg, av bekymmer, av omsorg».

gen, tillfällig variant med *g* av fonetisk avledning till 4.-*en* i:

Trogen (jfr. *tro*, v. o. subst.), närmast förutsättande fsv. **troghin* för ä. fsv. *troin*, med *gh* uppkommet ur ett i vissa fsv. dial. mellan *ō* och *i* inskjutet konsonantiskt *u*.

handa i några av tal-adjektiv i former på *-a* el. *-e* bildade oböjliga adj. med bet. »slags».

Av fsv. *-handa*, gen. till *hand* f., näml. gen. sing. (= ä. fsv. *handar*) i fsv. *en(n)a handa* (om icke detta är efterbildat efter plurala former), annars gen. plur., i förening med föregående gen. av tal-adjektiv.

Detta *-handa* kan nu anses som avledningsändelse, likartad med t. ex. *faldig*, emedan det förlorat betydelsesambandet med subst. *hand*, hos hvilket såsom sådant bet. »slag, art», härledd ur bet. »sida» (som beror på motsättningen mellan högra ock vänstra handen), försvunnit.

Nutida adj. på *-handa* äro: *Alle-* el. *alla-*, *ena-*, *flere-*, *hvarje-*, *många-handa* samt med säregna, annars obrukliga talordsformer: *tvägge-* o. *trägge-handa*.

ig.

I. Etym. o. hist. I sin nuv. form väsentl. beroende på lt. inflytande, förekommer ändelsen *-ig*:

A. I inhemska adj., där *-ig* är nyare ersättningsform:

a) för fsv. *-ugher*, *-ogher*, motsv. isl. *-ugr*, *-ogr*, samt i det enda adj. *helig* för fsv. *-agher*.

b) för sådant ä. nsv. *-ug*, *-og* (kvarlevande långt in i förra århundradet, t. ex. hos Sahlstedt 1773 *brokug*, *krokug*, *stackug*), som trätt i stället för ä. nsv. *-ut*, *-ot*, fsv. *-utter*, *-otter*, (*-uter*, *-oter*), motsv. isl. *-ótr*, sannolikt på grund av neutr. på *-ut*. *-ot*. fattat som hörande till mask. o. fem. på *-ug*, *-og*.

B. I lånade adj., efter mlt. adj. på *-ich*, *-ig*, resp. nyare tyska adj. på *-ig*, motsvarande fsax. o. fht. *-ag* eller fsax. *-ig*, fht. *-ig*.

www.libtool.com.cn

Det låter tänka sig, att till nsv. formen *-ig* medvärkat en möjligen i särskilda fsv. dialekter befintlig gammal svensk biform *-igher*, men det är åtminstone icke bevisligt ock mindre troligt, emedan formen *-igher* framträder i fsv. skrifter först fram på 1400-talet (enligt Rydqvist II 389) ock emedan nutida bevisligen inhemska adj. på *-ig*, hörande till grundord utan *i*-omljud, i likhet med isl. *auðigr*, o. dyl., icke hava *i*-omljud, som man väntar av en ändelse med gammalt *i*.

Själva suffixet härstammar från urgerm. *-za-* med föregående olika vokaler, hvilka kunna vara slutvokaler i grundordens stammar eller redan på allmänt indoeur. ståndpunkt fast ingående i suffixet såsom sådant. Det fans för övrigt en forngerm. biform *-ha-* av samma suffix, t. ex. i got. *stainahs* »stenig».

Det germ. suffixet (hvarom se Kluge: Nomin. Stamm. § 202—207) motsvaras väl ibland av indoeur. *-k'o-* (sansk. *-ca-*), men huvudsakligen av indoeur. *-go-*, resp. *-igo-*, *-îgo-* (m. fl. former). Med suff. *-go-* o. *-igo-* bildades primära adj., hörande till verbalrötter (sådana som got. *gabigs*, isl. *gofugr*), men oftare sekundära adj. till nomina ock till adverb, hvilka adj. beteckna olika slags relation (tillhörighet) till grundordets begrepp (jfr germ. *-inga-* i subst., en kombinationsform av indoeur. *-go-* med föregående *n*-suffix). Formen *-îgo-* användes väl egentl. i sekundära adj. (jfr dock got. *gabeigs* jämte det nyssnämnda *gabigs*); det träffas gärna i avledn. från nominala *i*-stammar (t. ex. got. *mahteigs*, *ansteigs*), men kan förekomma även i andra avledn. (t. ex. got. *waurstweigs* av *a*-stammen *waurstw*).

De olika indoeur. suffixformerna finnas också använda till att utvidga kortare adjektiv utan egentlig skillnad i betydelse.

I de gamla nordiska språken var formen med *-u-*, *-o-* i suffixet förhärskande (i nutida svenskan kvar i *avog*, *idog* o. det vulgära *gissug*): kanske väsentl. att förklara genom labialisering värkan av ett forntida *ɣ* (med efterslag av *w*), motsvarande det förgermanska *q*?

I de nyare germanska språken förekommer vår ändelse i adj. av följande slag:

1) I av subst. avledda adj. med flerehanda huvudbetydelser: a) i bet. »försedd» eller »behäftad med, uppfylld utav»; b) i bet.

www.libtool.com.cn

»bringande med sig, åstadkommande»; *c*) i bet. »liknande till karaktär eller sätt» (jfr *-aktig*); *d*) undantagsvis i bet. »åstadkommen medelst» (i *egenhändig*).

2) I utvidgade former till kortare adj. utan egentlig förändring i betydelse (detta tycks vara särskildt vanligt i lt.).

3) I till presensstammar av verb bildade adj., som oftast hava aktiv, mera sällan (såsom t. ex. *mång-*, *tvetydig*, t. *viel-*, *zweideutig*) passiv betydelse. Dessa sistnämnda deverbativa adj. i nyare språken äro väl icke att ställa i samband med de gamla primära adjektiven (se ovan), utan torde hava uppstått efter mönstret av adj., avledda av sådana verbalsubstantiv som till formen sammanträffade med presensstammarna av samhöriga verb.

Hvad beträffar det av nutida sv. *-ig* ersatta fsv. *-oler*, *-uter*, isl. *-ótr*, motsv. ags. *-eht(e)*, fht. *-oht(i)*, nht. *-icht* med bet. »försedd med», så är etymon av detta speciellt germanska suffix okänt (jfr Kluge: Nomin. Stammb. § 218).

An m. 1. I enstaka fall hör slutformen *-ig* till gammal sammansättningsled, såsom i *fattig* (nu utan grundord) av fsv. *fa-tøker*.

An m. 2. En del adj., som nu te sig som avledda på *-ig*, äro historiskt taget bildade med *-lig*, t. ex. *skälig* ock *oskälig* (i *oskäligt djur*), *otadlig* (även t. *untadelig*, men äldre t. *-el(l)ich*), *otalig* (mlt. *untal(e)lik*), *åtskillig* (fsv. *atskili-*, *atskil-licher*). Två bildningar hava sammanfallit i *ängslig*, både = fsv. *ængxlogher* ock = fsv. *ængiz-*, *ængxliker*. Oklart är *ödslig*, möjligen = ett fsv. **øpis-licher*, möjligen att ställa till stammen i vb. *ödsla*.

An m. 3. Adj. på *-ig* med *i*-omljud, hvilkas grundord hava icke-omljudd vokal, måste på grund av ovan antydda förhållanden vara främmande, nämligen lånord från tyska (oftast lt.), t. ex. (frånsett sådana som till bet. alldeles skilt sig från sina etymologiska grundord, ss. (*be-*)*ständig* till *stånd*, *undersätzig* tillsats): *andäktig*, *obändig*, *fyllig*, *av-* o. *bo-fällig*, *händig* o. *egenhändig*, *frostländig* o. *oländig*, *lödig* (till *lod* i äldre bet.), *mäktig*, *praktig*, *väldig*.

2. Nuv. användning.

Inledningsvis må anmärkas, att en stor mängd nutida adj. på *-ig* (dels gamla inhemska el. i nyare tid upptagna från dial.,

www.libtool.com.cn

dels av främmande härkomst) sakna grundord i nuv. svenska riksspråket. Några exempel må meddelas: *förnumstig, glåmig, hurtig, häftig, lummig, pussig, simmig* (från lt., motsv. nht. *seinig*), *skrovlig, slankig, slipprig, underdånig, undersättsig, vederhäftig, vedervärdig, vidlyftig, vresig, ymnig, yppig*.

Andra adj. på *-ig* hava nog samhöriga ord med sådan form som man väntar hos grundord, men torde för vanlig språkkänsla snarast te sig som självständiga parallellbildningar eller rent av som primära i förhållande till de grundordsformade orden; t. ex. *blaskig* i förh. till *blask*, *disig*: *dis* i sjömansspråk, *dristig*: *drista sig*, *dåsig*: *dåsa*, *jolmig*: *jolm*, *knollrig*: *knollra sig*, *knottrig*: *knotra* (subst. o. verb), *krasslig*: *krassla*, *lindrig*: *lindra*, *ruskig*: *rusk*, *skrabbig*: *skrabb(er)*, *skäckig*: *skäck* (= skäckig häst), *taskig*: *tasker*, *tråkig*: *tråk* o. vb. *tråka*.

Slutligen finnas adj. på *-ig* med formellt samhöriga ord av grundordsform, men som hava en från dessa ord åtminstone i deras vanliga användning starkt avvikande betydelse, t. ex. *bördig* »fruktbar» (om jord), *genstörtig*, *nödvändig*, *otidig*, *riktig* (: vb. *rikta*), *skallig* (: *skalle*), *smidig*, *stadig*, *uppstudsig*, *yvig* (: vb. *yvas*) o. s. v.

Adjektiv på *-ig* finnas annars såsom nutida avledda ord i svenskan av följande slag:

a) Till personliga subst., mästadels förklenliga uttryck om människor med mer el. mindre abnormt sätt. En del hithörande adj. hava samhöriga adj. på *-aktig* i väsentl. lika betydelse. T. ex.: *Drulig*, *drumlig*, *fjantig*, *fjällig*, *fånig*, *karig* (vulgärt ord, likbet. med *karlaktig*), *kaxig* o. *storkaxig*, *mesig*, *sjåpig*, *sluskig*, *slymig*, *snobbig*, *sprättig*, *stollig*, *tokig*, *trålig*, *tölpig*, *våghalsig*, *våpig*.

Hit kunna räknas ett par adj., hvilkas grundord hava egentl. sakligt bet., men nu mäst brukas förklenligt om personer: *Flabbig* (till *flabb*, ursprungl. »storpratig mun»), *tjurskallig*. Till sakligt eller personligt grundord kan hänföras *vurmig*, som dessutom kan fattas som hörande till denominativt verb i likhet med flera adj. i denna grupp, ss. *drulig*, *drumlig*, *fjällig*, *sjåpig*, *sprättig*, *trålig*.

b) Till namn på djur: *Gnetig*, *tjurig* (även hänförliga till de avledda verben *gnet*, *tjura*).

www.libtool.com.cn

c) Till ämnesnamn, andra subst. betecknande konkreta personliga begrepp (vanligen i flertal: plur. el. kollektiver) eller subst. som hava avseende på utseende eller konsistensform:

Backig, barrig, benig, bladig, blodig, blommig, blåsig = full av blåsor, *bukig, buktig, dammig, degig, dyig, ergig, fjunig, fjällig, flikig, flisig, flottig, fläckig, fläskig, fnasig, fradgig, fräknig, fuktig, färgig, giftig, glansig, grenig, grusig, gyllig, hullig, hålig* o. *ihålig, hårig, isig, jordig, kalkig, kantig, kartig, klippig, knotig, knubbig, knutig, knölig, kolig, kornig, kritig, krokig, krusig, kupig, kvistig, kådig, lappig, lerig, lockig, loppig, lortig, luftig, lusig, löddrig, mjölig, mosig, mossig, mullig, mustig, noppig, oljig, pipig* = full av pipor, *prickig, pucklig, påsig, raggig, randig, rosig, rostig, ruggig, rutig, rökgig, rörig, saftig, sandig, senig, skabbig, skogig, skräpig, skuggig, skummig, skålig, skäggig, slammig, slaskig, slemmig, smetig, smutsig, smörjig, snibbig, snorig, snusig, snöig, solig* (till *sol* = solsken), *сотig, spetsig, strimmig, stripig, stubbig, sumpig, svampig, svettig, sårig, såsig, taggig, talgig, tjärig, tofsig, tranig, trasig, trådig, vågig, vårtig, tuvig, tågig, uddig, ullig, valkig, varig, vattmig, träskig, ådrig, ärrig*.

Många hithörande adj. förekomma blott (eller nästan blott) i sammansatt form (till grundord med attribut eller preposition), såsom: (*två*-)atomig, (*korg*-)blomstrig, (*en*-)cellig, (*mjuk*-)fenig, (*lång*-)fingrig, (*mång*-)fröig, (*två*-)hjulig, (*krok*-)linig, (*fin*-)maskig, (*hand*-)närvig, (*trubb*-)näsig, (*mellan*-, *två*-)radig, (*två*-)rummig, (*krok*-)ryggig, (*fyr*-)sidig, (*fyr*-)sitsig, (*tunn*-)skalig, (*tre*-)skeppig (om kyrka), (*två*-)spaltig, (*bred*-)spårig, (*hög*-)stammig, (*par*-)tåig, (*rät*-)vinklig, (*tunn*-)väggig.

Några adj. i denna grupp brukas nu endast eller nästan endast i överförd bet., såsom *nosig, näbbig, upp-käftig*, för att icke tala om en del sammansatta former av ovan anförda adj., såsom *klå-fingrig, lång-randig, lång-trådig* o. s. v.

Ett adj. avviker genom ändelsens betydelse från de andra i denna grupp, nämligen det från tyskan härstammande:

Egenhändig, där *-ig* betyder »åstadkommen med» (icke, ss. annars, »försedd, behäftad med, full av»).

d) Till subst. med andra, mer eller mindre abstrakta, betydelser:

www.libtool.com.cn

Brunstig, byig, bördig (härstammande), *dygdig* o. *odygdig*, *flitig*, *flyktig*, *fyndig*, *fängslig*, *förlustig*, *förnuftig*, *förståndig*, *gunstig*, *hungrig*, *klädig*, *knepig*, *kollrig*, *konstig*, *kraftig*, *kvalmig*, *känslig*, *listig*, *lustig* (jfr *olustig* o. *levnadslustig*), *medelmåttig*, *menedig*, *modig* o. *lång-*(o. s. v.)*modig*, *nyttig*, *nådig*, *nödig*, *nödorftig* (jfr *torftig*, nu utan grundord), *okynnig*, *oväldig*, *piffig*, *pliktig*, *rusig*, *rådig*, *sedig*, *sliskig*, *stilig*, *svulstig*, *syndig*, *sömnig*, *tidig* o. *samtidig*, *tillfällig*, *tuktig* o. *otuktig*, *vettig* o. *o-*, *vanvettig*, *väldig*, *överdådig*, *överflödig*.

Till grundord, som endast förekomma i form av sammansatta ord, men med ombytliga förleder, höra: *en-*, *sam-* o. *tve-**dräktig*; *egen-*, *kall-*(o. s. v.)*sinnig*; *fler-*, *få-*, *o-*(o. s. v.)*talig*; *alls-* o. *självs-väldig*.

Andra adj. finnas endast i sammansatt form, men äro bildade av (med attribut el. prepos. förenade) subst., som finnas osammansatta i nutida språket, såsom: (*klot-*, *lik-*)*formig*, *ill-fundig*, (*hundra-*)*gradig*, (*järn-*, *under-*)*haltig*, (*fäm-*, *först-*)*klassig*, (*ren-*)*lärig*, (*gammal-*, *ur-*)*modig*, (*under-*)*målig*, (*få-*)*ordig*, (*tre-*)*procentig*, (*fyra-*)*pundig*, (*två-*)*siffrig*, (*finsk-*, *fri-*)*språkig*, (*två-*)*stavig*, (*fyr-*)*stämmig*, (*en-*)*tonig*, (*jämn-*, *två-*, *över-*)*årig*.

e) Till adjektivstammar (böjliga adj. eller ss. förleder i sammans.): *Blackig* (för ä. nsv. *blackot*), *enig*, *värdig*. — *Blödig* (till *blöd-* i *blöd-sint*), *kunnig* »bekant» i *göra kunnig(t)* (till *kun(n)* i *kun-göra*).

f) Till adverb: *Motig* (väl efter t. *widrig*), *söndrig*, *övrig*.

g) Till verb.

α) Adj. som till betydelsen överensstämma med verben i deras aktiva konstruktion: *Gapig*, *hanglig*, *hittig*, *hårdig* (till *härda*, intrans. i *härda ut*, jfr *framhärda*), *klibbig*, *kunnig* »egande kännedom, kunskap», *motsvarig*, *rankig*, *slingrig*, *slokig*, *supig*, *tålig*.

I sammansatt form t. ex. *gud-fruktig*; *ord-*, *ut-hållig*; *av-hängig*, *tillhörig* (o. *sam-hörig*, nybildat); *äre-rörig*; *gen-*, *mot-strävig*; *väl-*(o. s. v.)*talig*; *lång-varig*.

β) Adj. hörande till verb med passiv-s: *Frodig*.

www.libtool.com.cn

γ) Adj. där betydelsen är passiv eller reflexiv i förhållande till verben i aktiv konstruktion: *Blåsig* = utsatt för blåst, *kittlig*, *klemig*, *närlig*, *rufsig*, *vräkig*, *vördig*.

I sammansatt el. med prefix bildad form t. ex. *ostyrig*, *likställig*, *mång-*(o. s. v.)*tydig*, *in-*, *ut-vändig*.

h) Hänförliga till subst. eller (åtm. formellt sett) även till verb, men där substantiven icke sammanfalla till formen med verbens stammar: *Fnurrig*, *halkig*, *kylig*, *skrynklig*, *snäsig*, *tovig*.

i) Hänförliga till verb eller till med deras stammar likformiga substantiv.

Hithörande adj. kunna i förhållande till samhöriga verb hava aktiv eller passiv-reflexiv betydelse (någon gång har samma adj. än den ena, än den andra bet., t. ex. *suddig*). I hvad mån man i särskilda fall har frihet att välja mellan olika slags grundord, kan för övrigt bero på individuellt tycke. Så t. ex. kunna (formellt sett) hänföras till verb flera adj., som ovan upptagits ss. avledda av subst., t. ex. *rörig*, *skräpig*, *slaskig*, *smetig*, *smut-sig*, *svettig*; *fängslig*, *hungrig*, *syndig*, *överflödig*.

Annars höra hit sådana adj. som t. ex.: *Ansvarig*, *dragig*, *drönig*, *fjäskig*, *fladdrig*, *flaxig*, *flinig*, *fnaskig*, *fräsig*, *funlig*, *gnatig*, *gnällig*, *grinig*, *grumlig*, *grälig*, *hackig*, *hafsigt*, *hankig*, *jävigt*, *kinkigt*, *kladdigt*, *knarrigt*, *knussligt*, *krånligt*, *käxigt*, *lurigt* = sömngigt, *petigt*, *pipigt* (om röst), *pjunkigt*, *pjåkigt*, *pjåskigt*, *pråligt*, *påhittigt* (till *hitta på* o. *påhitt*), *pösigt*, *skramligt*, *skrikigt*, *skrälligt*, *skvallrigt*, *skvalpigt*, *sladdrigt*, *slamsigt*, *slarvigt*, *släpigt*, *snaskigt*, *stormigt*, *stridigt*, *suddigt*, *svamligt*, *söligt*, *trassligt*, *trotsigt*, *tvistigt*, *vingligt*, *äckligt*.

k) Till ett annars endast som förled i sammans. brukligt ord: *Marigt*: till *mar-* i *martall*, *-skog*, *-buske* m. fl. ord med motsv. betydelse.

Formbildningen företer hos en del adj. på *-ig* vissa egenheter i förhållande till grundorden (beroende på språkhistoriska förhållanden, oftast på inflytelse från tyskan). Sålunda finnas adj. på *-ig*:

www.libtool.com.cn

1) Utan grundordets avlednings-*j* (från tyskan lånade former): *krok-* o. *rät-linig* (t. *krumm-*, *gerad-linig*) samt *villig* (mlt. *willich*).

2) Utan grundordets avledningsändelse: *lik-nämrig* (till *nännare*), *en-*, *två-* (o. s. v.) *stavig* (till *stavelse*).

3) Till ett sammansatt grundord, men saknande dettas kompositionsvokal *-a-*: *tål-modig*.

4) Med konsonantljud, som grundordet saknar.

a) Med *k* inuti stammen, därjämte olika vokal: *lung-*, *vattu-* (o. s. v.) *siktig*: till *sot* (efter lt. *süchtig*, med *i* i svenskan för det tyska *ü* av oviss anledning).

b) Med *t* näst före *-ig* (delvis också olika vokal):

Duktig: till *duga* (lt. *duchtig*).

Giltig: till *gälla* (t. *giltig* jämte *gültig*).

Glättig: till *glad*, *glädje*; om adjektivets sannolika härstamning se Kock i »Från Filolog. Fören. i Lund», 1897, s. 11 f.

c) Med andra konsonantljud före *-ig*:

Hetsig: till *het*, *hetta* (ht. *hitzig*).

Spänstig: till *spänna* (närmast väl abstraherat ur sammans. *mot-spänstig* efter t. *widerspenstig*, jfr ock t. *ab-spenstig*).

I fråga om nybildning med *-ig* må först anmärkas, att sådan kan försvåras genom formella förhållanden. Emedan alla de mycket talrika adj. på *-ig*, som av ålder förekomma i svenskan, hava på stavelsen näst före *-ig* stark accent, vare sig huvudaccent (fortis) eller, om stammen är sammansatt, stark biaccent (semifortis), så bär det mycket emot att nybilda adj. på *-ig*, ifall dessa skulle få svagtonig stavelse näst före *-ig*, d. v. s. till ord med svagtonig slutstavelse, när denna stavelses vokal icke kan synkoperas vid avledning. Så t. ex. kunna bland ämnesnamn sådana ord som *punsch*, *fotogen*, *socker*, *peppar* lätt läggas till grund för dylika adj., däremot icke sådana ord som *konjak*, *senap*, *sirap*, *honing*, *lakris* o. s. v.; ock om man till *tobak* kan bilda *tobakig*, så får detta gärna huvudaccent på andra stavelsen efter den dialektiskt kvarlevande äldre accentueringen av själva grundordet.

Eljest är *-ig* ett mångsidigt användbart nybildningsmedel, nämligen:

A. Med huvudbet. »försedd med, behäftad med, full av».

1) I adj. med enkel form, hvilka bildas:

a) Till ämnesnamn, med *-ig* i särskild bet. »nersmetad, sölad, smutsad» el. »fullskräpad» av något; t. ex. *askig* (full av aska), *klistrig*, *mjällig* (i håret; detta ganska vanliga adj. saknas i de vanliga ordlistorna), *mjölkgig*, *pepprig*, *punschig*, *skalig* (nerskräpad med skal), *smörig*, *sockrig*, *spottig*, *spånig*, *tvålig*, *vaxig*, *äggig*; *gummig* (till *gummi*); *apelsinig* (nersmetad av apelsinsaft), *chokladig*, *fotogenig*, *karamällig*, *spenatig*, *vaselinig*, *ådekolonjig*.

b) Mera sparsamt till andra slags subst., betecknande konkreta flertal, såsom:

α) till personliga subst., t. ex. *ett gubbigt*, resp. *nuckigt*, *sällskap*; till kvasi-personligt ord: *spökigt hus*.

β) Till namn på smådjur, t. ex. *myrig* (full av myror), *det är så myggigt* (fullt av mygg).

γ) Till sakliga konkreta, t. ex. *bjäfsig*, *puffig* (besatt med puffar: om en ärm), *vassig strand*.

c) Till andra slags icke-deverbativa subst., såsom:

α) Till subst. som hava avseende på markens beskaffenhet, t. ex. *skarig snö*, *spårig väg*, *tjälrig mark*.

β) Till namn på sjukdomar, t. ex. *frossig*, *snuvig*, *katarrig*, *skavankig* (om en människa = »skraltig»).

γ) Till andra abstrakta, t. ex. *gaskig*, *ruffig*.

d) Till deverbativa subst., formellt lika med de samhöriga verbens stammar (utan att adjektiven hava bet. av aktiva particip). Hithörande adj. äro ish. användbara i neutr. sing., t. ex. ss. predikativ i opersonliga satser. Sådana äro: *jäktig*, *knogig* (om syssla, göromål), *krafsig*, *plockig* o. *små-plockig*, *plottrig* o. *små-plottrig*, *skojig* (i skolungdomens språk, ungef. = »lustig»); *stötig melodi* (i tidn.); *ryckig oro* (se Lundells ordlista).

2) I adj. med sammansatt form, hvilka bildas till subst. som beteckna en självständig del av något helt (ss. kroppsdel, klädesplagg m. m.; jfr *-ad* i adj. med samma betydelse).

www.libtool.com.cn

a) Helt ock hållet nybildade adj., såsom *kort-kjorig*; *röd-, stor-labbig*; *blå-, lång-, svart-rockig*; *bred-, mjuk-tassig*; *ful-, stor-trutig*; *fyr-ekigt hjul* (Aftonbl. 16 aug. 1898); *det 8-bokstafviga latinska månadsnamnet augustus* (Tegnér: Språkets makt s. 125); *liklottig delägare* (i tidn.); *dubbelstolpig telefonlinie* (i tidn.).

b) Sammansatta former till adj., som finnas förut, men i skild betydelse, såsom: *blå-blodig* = som har »blått blod»; *platt-* o. *trubb-nosig*, vulgära uttryck för *platt-*, *trubb-näsig* (jfr det enkla *nosig*, brukat i överförd bet.); *bi-, huvud-, stark-, svag-tonig* om accent (jfr i annan mening *en-, full-tonig*).

B. Med huvudbet. »liknande», väsentl. liktydigt med *-aktig*, i adj. som bildas:

1) Till personliga subst., t. ex. *brackig*, *busig*, *gubbig* (i fråga om utseende el. sätt), *kanaljig*, *knoddig*, *krukig*, *lurifaxig*, *lurkig*, *murvig*, *nuckig* (till sitt sätt), *spjuvig*. Hit hör också *knivig* »fyndig, knepig» till *kniv* i överförd bet. om person.

2) Till namn på sådana djur, som människor hålla tama eller annars ofta hava i sin närhet.

Adjektiven hava avseende på djurens karaktäristiska sätt, men användas om människor, t. ex. *apig*, *byrackig*, *fårig*, *grisig* (om barn som söla ner sig), *gåsigt*, *lusigt* = långsam, *oxigt*, *valpig*.

3) Till sakliga subst., t. ex. *rucklig* (om byggnad), *slag-dängigt* (om melodi).

C. Med aktiv particip-betydelse i deverbativa adj.

Sådana adj. äro ibland endast vulgära synonymer till presens-particip på *-nde*, men oftast låta de verbalbegreppet framträda ss. mera konstant egenskap; därför äro adj. på *-igt* icke sällan adjektiviska motsvarigheter till deverbativa subst. på *-are*.

1) Till verb som beteckna mer el. mindre strävt, obehagligt, störande ljud eller obehagligt, störande sätt, oordentligt uppförande el. dyl., t. ex. *brummigt*, *bullrigt*, *flängigt*, *frasigt* (om sidenklädning), *gnissligt*, *gåpåigt* (jfr subst. *gåpåare*), *hvästigt*, *klampigt* (om sätt att gå), *knäprigt* (om stekt mat), *knästrigt*, *krypigt*, *lipigt*, *morrigt* (om hund), *nojsigt*, *pratigt* (o. *stor-pratigt*, jfr *storpratare*), *rasligt*, *rumligt* (jfr *rumlare*), *skojigt* (om affär

www.libtool.com.cn

el. dyl.), *skramlig*, *skrattig*, *skrålig*, *skrånig*, *skrävlig*, *snattrig*, *stimmig* (om en skol-klass), *stojig*, *vrålig* (om röst).

2) Till verb med andra betydelser, t. ex. *gäspig*, *påfunnig* (i Lundells ordlista, jfr *påhittig*), *tjusig blick* (Stockholmstidn. 19 juni 1897), *vickig* (om en möbel el. dyl.), *vippig* (om en stång eller ett bräde).

lig.

1. Etym. o. hist.

A. Av inhemskt fsv. *-liker* el. yngre *-ligher* (jfr isl. *-ligr*, *-legr*), motsv. got. *-leiks*, fht. *-lich* o. s. v. (urgerm. **lika-*) med det svagt betonade *i* förkortat i alla nyare germanska språk.

B. Ofta lånat från det motsvarande lt. *-lik*, resp. nht. *-lich*.

Denna slutform är samma ord som subst. *lik* n., förr i bet. »kropp(s-gestalt)», nu begränsat till bet. »död kropp», av urgerm. **lika-*, här ingående i s. k. bahuvrihi- eller possessiv-sammansättning med sin ursprungligare bet. »skepnad, gestalt, utseende», så att grundbetydelsen av ordet i sammansatta adj. blir: »egande gestalten, utseendet av (det som grundordet betecknar)». En bildning med samma ord är det germ. adj. med grundform **za-lika-* = nord. *lik* (väl med förlorat prefix) ock med grundbet. »sam-gestaltad». En avljudsform till substantivet är sv. subst. *lek* »ludus», även ändelsen *-lek*, hvars egentliga bet. torde vara »företeelse, framträdande i livliga rörelser» (möjligtvis ännu mera ursprungligt: »hastigt sken, ljusglimt»?).

Från början kunde germ. *-lika-* nog endast fogas till subst. eller adj. ss. grundord. Men genom analogi efter ss. deverbativa uppfattbara avledningar av nomina uppkommo tidigt, ish. i tyska munarterna, även av verb bildade adj. med denna slutform (jfr t. ex. *-aktig* o. i. *-bar*). Men fornordiska adj. med utseende av deverbativa, sådana som fsv. *ræpe-liker*, *kænne-liker*, *mærki-liker*, *ømke-liker* o. dyl. torde åtm. till största delen faktiskt härstamma från verbalsubstantiv. I alla händelser är sannolikt, att den nu i svenskan så allmänna förekomsten av deverbativa adj. på *-lig* mindre beror på efterbildning av dylika inhemska adj. än på invärkan från lt. Svenska adj. på *-lig* äro nämligen i

mycket stort antal lånade från lt.; ock detta var fallet redan i fornsvenska tiden.

Den allmänna betydelsen av vår ändelse i de nyare germanska språken är »hörande till» eller »kännetecknande för» (något konkret) eller »förenad med» (något abstrakt, någon egen-skap el. värksamhet). Hos deverbativa adj. kan betydelsen hän-föra sig till verbet i aktiv eller passiv, resp. reflexiv, konstruk-tion. Hithörande adj. med passiv bet. äro till största delen möjlighetsparticip, hörande till samma betydelsekategori som t. ex. *böjlig* eller *okuvlig* ock som de deverbativa adj. på (1) *-bar*.

2. Nuv. användning.

Inledningsvis bör anmärkas, att många nutida adj. på *-lig*, inhemska eller av främmande härkomst, sakna i nuv. riksspråket brukliga grundord, såsom: *ansenlig*, *egentlig*, *hisklig*, *hygglig* (studentspråkets vb. *hygga till sig* är helt ny sekundär bildning till adjektivet, hvars äldre bet. var »förständig»), *härlig*, *möjlig*, *ofantlig*, *offentlig*, *otymplig*, *prudentlig*, *spenslig*, *sävlig*, *tack-nämlig*, *tämlig* m. fl.

Andra adj. hava väl formellt tydligen samhöriga ord av grundordsform, men hava en från dessa starkt fjärrad bety-delse, såsom t. ex. *beskedlig*, *egendomlig*, *förträfflig*, *idkelig*, *skaplig*, *timlig*, *utförlig*, *värklig*, *ärlig*, *ögonskenlig* ock många andra.

Såsom nutida avledningar finnas adj. på *-lig* i sven-skan av följande slag.

a) Till personliga subst.: *Barnslig*, *biskoplig*, *borgerlig* (*medborger-*, *kälekborgerlig*), *broderlig*, *dotterlig*, *faderlig* o. *lands-faderlig*, *fientlig*, *folkelig*, *furstlig*, *grevlig*, *härtiglig*, *jungfrulig*, *kamrattlig*, *konstnärlig*, *konungslig* o. *kunglig*, *käjslerlig*, *moder-lig* o. *styvmoderlig*, *mästerlig*, *personlig*, *prästerlig*, *påvlig*, *rid-derlig*, *sonlig*, *systerlig*, *undersätlig*, *vänlig* o. *kärvänlig*.

Säregna adj. äro med ays. på bet. hos ändelsen: *Gudlig* (jfr *gud-aktlig*) ock delvis *kristlig* (där *-lig* dock även kan hava den annars i denna grupp vanliga bet. »tillhörande» i mera egentlig mening); med avs. på grundordets egentl. abstrakta bet.: *Gudomlig*.

www.libtool.com.cn

b) Till vissa subst. betecknande tidsavdelningar.

α) Adj. där *-lig* betyder efter omständigheterna »tillhörande» i egentlig mening (= inträffande under) eller ock »egendomlig, kännetecknande för»: *Nattlig*, samt till namn på årstiderna (utom *sommar*): *höstlig*, *vinterlig*, *vårlig* (jfr *höst-lik*, i fråga om väderlek i ungefär lika bet.).

β) Adj. där *-lig* betyder »tillhörande» med avs. på ett särskilt tidsmoment: *Ögonblicklig*.

γ) Adj. där *-lig* betyder »tillhörande» med avs. på efter hvarandra följande lika tidsavdelningar (så att grundordet vanligen får tänkas med epitetet *hvar*, *hvarje*): *Daglig* o. *hvardaglig*, *minutlig*, *månatlig*, *stundlig* (i *daglig* ock *st.*), *årlig*.

c) Till uttryck för väderstreck eller för (vind-)riktning i förhållande till fartygs kurs: *Akterlig*, *förlig*, *nordlig*, *ost-* o. *östlig*, *sydlig*, *västlig* ock sammansatta former, ss. *nordvästlig*, *sydostlig* o. s. v.

d) Till subst. med andra betydelser, mäst abstrakta eller (ifall till sin egentliga bet. konkreta) använda i överförd, mer el. mindre abstrakt betydelse:

Allvarlig, *aptitlig*, *avsiktlig*, *bildlig*, *bokstavlig*, *brottslig*, *dödlig*, *edlig*, *efter-* o. *föredömlig*, *eftertrycklig*, *enhetlig*, *fintlig*, *fästlig*, *förmånlig*, *försåtlig*, *gemyttlig*, *godtycklig*, *grundlig*, *guds nådlig*, *hederlig*, *hjärtlig*, *huslig*, *hånlig*, *högtidlig*, *klosterlig*, *kroppslig*, *kyrklig*, *köttslig*, *laglig*, *lantlig*, *lovlig*, *maklig*, *menlig*, *munartlig*, *måttlig*, *naturlig*, *ofasonlig*, *punktlig*, *resonlig*, *rimlig* o. *orimlig*, *saklig* (bildat efter t. *sachlich* ss. motsats till *personlig*) o. *huvudsaklig*, *samhällelig*, *sedlig*, *sinnlig*, *skamlig*, *skriftlig*, *sorglig*, *språklig*, *ståtlig*, *svекlig*, *sällskaplig* (jfr *sällskapslik* i samma bet.), *ungdomlig*, *uppsåtlig*, *urkundlig*, *ursprunglig*, *vanlig* o. *sedvanlig*, *vetenskaplig*, *vilkorlig*, *vådlig*, *vänskaplig*, *världslig*, *växtlig*, *yttlig*, *åbaklig*, *äktenskaplig*, *äventyrlig*.

e) Till adjektivstammar:

Allmän(ne)-lig, *bekvämlig*, *förnämlig*, *innerlig* (jfr *superl. innerst*), *kärlig*, *liklig*, *ljuvlig*, *långliga tider*, *löslig* = »yttlig», *renlig*, *riklig*, *rund(e)-lig*, *sjuklig*, *somlig(a)* (till stammen för

www.libtool.com.cn

neutr. *somt*), *synbarlig* (nybildn. efter adv. på *-ligen*), *veklig*, *ytterlig* (jfr superl. *ytterst*, ish. ss. adverb).

f) Hänförliga till subst. eller adj.: *Fåfänglig*, *syrlig* (med *i*-omljud efter *lt.*).

g) Till adverb: *Samtlig*, *ungefärlig*.

h) Till verb.

α) Till verben i aktiv konstruktion: *Bedräglig*, *bedrövlig*, *duglig*, *förarglig*, *förfärlig*, *förklenlig*, *försunlig*, *missfirm(e)lig*, *passlig* o. *påpasslig* (men *opasslig* till bet. närmare uttr. *till pass*), *rolig*, *rymlig*, *sviklig* (egentl. till den gamla formen av subst. *svek* med ä. fsv. kort *i*) ock *osviklig*, *tillräcklig*, *tjänlig*, *uppbygglig*, *vederbörlig*. Ett par hithörande adj. äro bildade med prefix, som saknas hos verben: *behjälplig* ock *förhatlig*.

β) Till verben ss. konstruerade passivt el. mera sällan reflexivt.

De flästa hithörande adj. äro passiva möjlighetsparticip; jämförelsevis sällan förekomma passiva particip utan bi-begrepp av möjlighet, ss. *behövlig*, *övlig*. Åtskilliga förekomma endast eller nästan endast med ett negativt prefix *o-* eller *svår-*. T. ex.

Antaglig, *antändlig*, *avhändig*, *avsättlig*, *avytterlig*, *begriplig*, *behövlig*, *berömlig*, *betänklig*, *o-* o. *svår-botlig*, *bräcklig*, *böjlig*, *lätt-*, *o-* o. *svår-fattlig*, *(o-)förbrännelig*, *fördömlig*, *förenlig*, *förkastlig*, *förklarlig*, *försonlig*, *föränderlig*, *genomskinlig*, *(o-)genomtränglig*, *hand-griplig*, *gruvlig*, *(o-)görlig*, *lätt-*, *o-* o. *svår-hanterlig*, *hänförlig*, *igenkännlig*, *jämförlig*, *o-* o. *svår-läklig*, *läslig*, *löslig* = som kan lösas, *medgörlig*, *märklig*, *omtvistlig*, *pålitlig*, *påtaglig*, *ryslig*, *rörlig* (efter omständigheterna till vb. *röras* eller *röra sig*), *skönjelig*, *tillåtlig*, *tillämplig*, *umbärlig*, *upptänklig*, *ynklig*, *åskådlig*, *åtkomlig*, *älsklig*, *ömklig*, *önsklig*, *övlig*, *överskådlig*, *(o-)överstiglig*.

Blott med negativ-prefix finnas en hel mängd, ss. t. ex. *oblidkelig*, *okuvlig*, *olidlig*, *omistlig*, *omutlig*, *omättlig*, *oregerlig*, *orubblig*, *orygglig*, *oräknelig*, *otämjelig*, *ovärderlig*; isynnerhet många med prefix el. sammansatta med adverb, ss. *obestriddlig*, *oeftergiftig*, *oförgätlig*, *oförliknelig*, *oförvittlig* (till äldre verbformen *förvita*), *ointaglig*, *oomkullrunkelig*, *oupphinnelig*, *outrannaklig*, *outsäglig*, *outröttlig*, o. s. v.

www.libtool.com.cn

γ) Undantagsvis till verbens begrepp i allmänhet, utan särskild anslutning till aktiv eller passiv konstruktion, såsom: *Förtrolig* (till *förtro*, på en gång fattat aktivt o. passivt, = »som ger ock får förtroende»), *prydlig*, *sirlig*.

ι) Hänförliga till abstrakta subst. eller till verb.

Betydelsen kan i förhållande till verben vara aktiv eller passiv-reflexiv (någon gång både det ena ock det andra efter omständigheterna, t. ex. *föraktlig* ock *begärlig*). Hit höra t. ex.:

Begärlig, *behaglig*, *besvärlig*, *bevislig*, *bruklig*, *föraktlig*, *fördärvlig*, *försvarlig*, *förtretlig*, *gagnelig*, *harmlig*, *hinderlig*, *hjälpelig*, *jämmerlig*, *ljudlig*, *lämplig*, *misshaglig*, *ombyttlig*, *oklanderlig*, *orolig*, *ostrafflig*, *pinlig*, *rådlig*, *skicklig* (o. *oskicklig*); *skymflig*, *slutlig*, *smaklig*, *synlig*, *tarvlig*, *trolig*, *tröst(e)lig*, *underlig* (jfr *vidunderlig*, numera blott hänförligt till subst.), *ändlig* (o- *oändlig*).

Hit höra ett par adj. med säregen formbildning: *oemotståndlig* (som genom ordstammens form hänvisar till subst. *motstånd*, men genom det prefixala *e* till vb. *stå emot*) ock *tillgänglig* (med *i*-omljud till subst. *tillgång*, även vb. *gå till*).

Anm. Icke sällan finnas till samma grundord jämsides adj. på *-bar* ock *-lig*. Härvid må anmärkas:

1) Att betydelsen ibland är densamma hos båda bildningarna, ss. t. ex. hos *antändbar*, *upptänkbar*, *olösbar*, *obestridbar* ock resp. *antändlig*, *upptänkelig*, *olöslig*, *obestridlig*, ibland åter mer eller mindre olika; t. ex. *brukbar*, möjlighetsparticip, men *bruklig* med enbart passiv bet.; *läsbar skrift* med avseende på innehållet, men *läslig skrift* med avseende på skriftdragen; *ätbar* som kan ätas för smakens skull, men *ätlig* som kan ätas utan fara för liv eller hälsa el. dyl.; *synbar* som kan ses mer el. mindre tydligt, *synlig* åtkomlig för ens syn.

2) Att man ibland får olika form i positiv ock i negativ bet. Så t. ex. är *omärklig* negativ motsvarighet till *märkbar*; *osynlig* negat. både till *synlig* o. till *synbar*; blott *läkbar*, *mutbar* i posit. bet., men i negat. bet. både *o-*, *svårläklig* ock *o-*, *svårläkbar*, resp. *omutlig* ock *omutbar*.

I fråga om formbildningen i förhållande till grundorden finnas hos åtskilliga adj. på *-lig* en del egenheter av olika

slag, beroende på språkhistoriska förhållanden. Det finnes sådana adjektiv:

1) Med grundordets svagtoniga slutvokal synkoperad.

a) Adj. till subst. på *-a*: *Farlig, faslig, hjärtlig, kvinnlig, kyrklig, neslig, pinlig, skadlig, vådlig*; dessutom med synkope inuti (i jämförelse med nutida grundordet): *mänsklig*.

b) Adj. till subst. på *-e*: *Andlig* (jämte arkaist. *andelig*), *furstlig, grevlig, reslig* (till *rese*, jfr isl. *risaligr*), *sinnlig, timlig*; med sammansatt form *frihärrlig, godtycklig, undersåttlig*.

2) Saknande grundordets ändelse av annan form:

Kristlig: till den (i vokativen *o Jesu Krist* arkaist. kvarlevande) gamla sv. formen för *Kristus*.

Vidskeplig: till *vidskepelse*.

3) Med *e* näst före *-lig*.

a) Adj. som alltid hava *e* (ofta för uttalets skull), t. ex. *Beboelig, gagnelig, lastelig, nådelig* (men *guds nådelig*), *oblidkelig, oförliknelig, oförvissnelig, oräknelig, otämjelig, oåterkallelig, skönjelig, täckelig, vänjelig*.

b) Växelformer (oftast arkaist., t. ex. i predikostil) till adj. utan *e*, t. ex. *Gudelig, miskundelig, märkelig, oförbrännelig, öövertinnelig, tröstelig* m. fl.

4) Med *s* näst före *-lig*.

a) Adj. till subst. på *-tt*, med *s* av fonetisk uppkomst: *Brottslig, köttslig, rättslig*.

b) Adj. till andra subst. eller till adj., med genitiv *-s*: *Barnslig, konungslig, kroppslig, världslig; enslig*.

5) Med *t* näst före *-lig* (efter tyskan, åtm. i etymologiskt klara adj.).

a) Adj. till subst. på *-d* eller på *-de* med synkoperat *e*: *Lautlig, månatlig; fientlig, väsentlig, äntlig*.

b) Adj. till ordstammar på *-nn*: *Be- o. före-fntlig, muntlig*.

c) Adj. på *-entlig*, där *-ent-* företräder grundordsstammens *-n-*: *Ordentlig* (till *ordna, ordning*).

d) Adj. till ordstam på annan konsonant:

www.libtool.com.cn

Ärftlig: kanske egentl. förutsättande ett mlt. adj. *ervetlik, som kunde vara variant med i obetonad stavelse förlorat *n* till ett *erventlik av subst. *ervent*, *ervend-* »arvinge».

6) Med *-ër-* näst före *-lig*.

a) Med *-ër-* (efter lt. *-er*) för grundordsändelse *-are*: *Borgerlig*, *käyserlig*, *mästerlig*, *ridderlig*.

b) Med *-ër-* som alldeles saknas hos nutida grundordet:

Prästerlig (till lt. *præster*; jfr *prästerskap*).

Veterlig (nu till vb. *veta*).

7) Med annat hos grundordet obefintligt fonem näst före *-lig*:

Finurlig (till *fn*, men oklart till sin förhistoria).

Kruserlig till *krusa*; kanske efter *manerlig* till *manér* (om icke av ett lt. icke uppvisat vb. *krusêren)?

Proportionerlig (till *proportion*, jfr dock *proportionerad*).

8) Med fonetisk avvikelse från grundordet inom ordstammen:

Bedräglig: från lt.; till lt. vb. *bedrêgen*, ändrat till sv. *bedraga*.

Förgänglig, *oundgänglig*: till resp. *förgå* o. *undgå*, egentl. till stammen i subst. *gång* ock det äldre vb. *gånga*.

9) Med accentförstärkning hos tvåstavigt grundords slutstavelse.

a) Med huvudaccent (fortis) i st. f. biaccent: *Fientlig*, *fåfänglig*, *gudomlig*, *konungslig* (eventuellt med biaccent), *månatlig*, *väsentlig* (jfr ock *ordentlig* med fortis på *e*, som alls icke fins hos grundordsstammen).

b) Med stark i st. f. svag biaccent: *Fungfrulig* (*u* förlängt), *biskoplig* (*þ* förlängt) samt eventuellt *härtilig* (som kan få andra stavelsens *i* förlängt).

Till nybildning brukas *-lig*, i förhållande till sin allmänna frekvens, i tämligen begränsad omfattning ock avgjort mindre än t. ex. *-aktig* el. *-mässig* till avledning från subst. eller *-bar* till bildande av möjlighetsparticip.

Adj. på *-lig* kunna nybildas:

www.libtool.com.cn

1) Till vissa slags personliga subst.

a) Med avs. på yttre värdighet (jfr *kunglig*, *biskoplig* m. fl. dyl.), t. ex. *domprostlig*, *majestätlig*, *professorlig*, *rektorlig*, *senatorlig* (till *senator* = förstakammarledamot); partiellt nybildade sammans. former av ett gammalt adj.: *borg-*, *skol-*, *storumästerlig*; till kollektiva personliga subst.: *magistratlig*, *överhettlig*.

b) Släktskapsord, t. ex. *mosterlig*, *syskonlig*, samt partiellt nybildade sammansatta, ss. *mor-*, *stuv-*, *svär-faderlig*, *farbroderlig*, *svärmoderlig*, *matmoderlig* o. s. v.

c) Med avs. på kön: *hanlig* o. *honlig* om växters ock lägre djurs könsorgan; efter *manlig* o. *kvinnlig*.

2) Till opersonliga subst.; oftast antingen från tyskan eller efter särskilda mönster; t. ex. *begreppslig* (t. *begrifflich*), *facklig* (t. *fachlich*); *idrott(s)lig tävlan*; *könlig* (t. *geschlechtlich*); *landskaplig* (Sv. Dagbl. 16 okt. 1898, t. *landschaftlich*); *ljudlig* = fonetisk (t. *lautlich*), *okontraktlig* = icke kontraktsevenlig (om en levererad vara; jfr *olaglig*); *själslig* (efter *kroppslig*), *terminlig* (jfr *årlig* m. fl. dyl.); *gammal-* o. *ny-testamentlig* (jfr *kristlig*, *förkristlig*), *vecklig* (t. ex. *dagliga*, *veckliga* ock *månatliga blad* Sv. Dagbl. 2 mars 1899), sammans. *flervecklig resa* (Sv. Dagbl. 18 jan. 1899). Dessutom kan man bilda nya sammansatta former av gamla adj., ss. *handskriftlig*, *bokspråklig*, *grundspråklig*, *särspråklig*, *mellanfolklig*.

3) Till transitiva verb.

Nybildade deverbativa på *-lig* äro passiva möjlighetsparticip; till stor del bildade efter särskilda mönster ock de allra flästa endast brukade negativt, vare sig med prefix *o-*, *svår-* eller med negativa adverb (ss. *icke*, *knappt*, *nätt* ock *jämt* el. dyl.); t. ex.: *approberlig*; *svår-bedömlig*; *svår-bestiglig*; *obortresonnerligt*, *ofrånkomligt faktum* el. *argument*; *o-* o. *svår-kugglig*; *opetlig* (i ett kortspel el. dyl.); *påvislig(t)*; *otappligt spel*; *ouppnåeligt mål*; *outnötligt klädesplagg*. Hit hör ock användningen av neutr. till *begärlig* (se nom. *i*) i sådana uttryck som *det är icke begärligt* (= man kan icke begära), *att* o. s. v.

www.libtool.com.cn

mässig.

1. Ety m. o. hist. Denna ändelse, som är så pass ung i svenskan, att intet enda därmed bildat adj. tycks finnas i ordböcker från 1700-talet (hvaremot åtm. *regelmässig* träffas i Deleens eng.-sv. ordbok 1806), är i likhet med da. *-mässig* lånad av nht. *-mässig*, motsv. mht. *-mæzic*, mlt. *-mêtich* (med sidoförm utan *i*-omljud i mlt. *-mâtich*, ndl. *-matig*, *regelmartig*), hvilket betyder egentl. »havande mått», resp. »havande sätt» (efter det som grundordet betecknar), »liknande, överensstämmande med»: en avledning av den ordstam som fins i mht. *mâze* f. »mått, sätt» ock i det motsvarande mlt. *mâte* f. samt i sv. *mått* n. ock de från lt. lånade *mätta* (nu med särskild icke hithörande bet.) ock *måtto* (i uttryck med prepos. *i* ock med vissa adj.), ävensom i mht. *gemæze* (likbet. med *mæzic*), hvarav nht. *gemäss*.

Ändelsen brukas i tyskan oftast ock i svenskan uteslutande i adj. avledda av substantiv.

Den nutida betydelsen kan vara »efter (någots eller någots) sätt, karakteristisk för, enligt med», även »passande för» eller »mogen för» (något).

2. Nuv. användning.

Inledningsvis är att märka rörande formbildningen hos adj. på *-mässig* (såsom hos adj. på *-aktig*), att i följd av ändelsens härstamning från ett självständigt ord ock dess uttal med stark *biaccent* de substantiv, som äro grundord i dylika adj., röna samma formella behandling som när de ingå som förleder i sammansatta ord. Det heter sålunda t. ex. *beslut-*, *schablon-*, *militär-*, *takt-mässig*, men med *s*: *begrepps-*, *pensions-*, *konstnär-*, *stormakts-mässig*; vidare *skol-*, *jägar-*, *yrkes-mässig* o. s. v.

Adjektiv på *-mässig* finnas i nuv. svenskan av följande slag:

a) Till personliga subst., som hava avseende på sysselsättning eller sätt.

Hithörande adj. torde utan undantag vara helt unga i svenskan. Lundells ordlista (tr. 1893) upptager endast tre: *Diletant-*, *gentlemanna-* o. *virtuos-mässig*.

b) Till djurnamn: *Ap-mässig* (i Lundells ordlista).

www.libtool.com.cn

got. *-sams* i *lustusams* »efterlängtd», fsax. fht. *-sam* o. s. v. med samma bet.

B. Lånat av tyskt (lt. el. ht.) *-sam*, som är samma ändelse, dock ersättande en annan slutform av obekant etymon i ett adj., nämligen:

Sällsam (*selsam* i Lex. Linc.), med da. *selsom* lånat av mlt. *seltsam* (*-zam*), motsv. yngre mht. *seltzâm*, nht. *seltsam*, ndl. *zeldzaam*; biform till mlt. *selsen* (*seltzen*), *selsem*, mht. *seltsæne*, *seltzân*, *-sæme*, fht. *seltzâni*, samt meng. *seldsêne* (jfr ock isl. *sialdsénn*, kanske ursprungl. hithörande?).

Frånsett detta egendomliga fall, är vår ändelse identisk med det ss. självständigt adj. brukade isl. *samr* »lika, samma», hvar-till svagt böjd form fins i sv. *samme*, *samma* (*densamme* o. s. v.), fsv. isl. *sami*, got. *sama*, ock hvilket, med grundf. urgerm. **sama-*, motsvarar gr. *ὁμός* »lika, samma» (ock möjligen sanskr. *sama-* »lika», som dock kan vara avljudsform) med indoeur. grundf. **somo-*. Från denna ordstam utgå också prefixet *sam-* i nordiska språk samt adv. *samman*, fsv. isl. *saman*, got. *samana* o. s. v.

Roten, indoeur. *sem* : *som* (m. fl. former, se t. ex. Noreen i Arkiv VI 366 f.) torde i allmänhet hava avseende på »enhet», som kan fattas från två huvudsynpunkter, som bli ungefär motsatta hvarandra: *a*) samvaro (i rum eller tid), samhörighet, likhet, *b*) tillvaro för sig själv, enslighet, avskildhet (jfr t. ex. fslav. *samü* med bet. »själv» ock »ensam, en»). Möjligen återspeglas den senare huvudbet. i *ensam* (som dock även kan hänföras till den förra bet., jfr *enslig*). Annars återgår *-sam* till den förra huvudbetydelsen.

Såsom ändelse fogades det germ. adjektivt ursprungl. till nomina ock bland subst. väl egentl. till sådana med abstrakt betyd. Först genom analogi efter med verb associerbara ock associerade denominativa adj., ss. t. ex. fht. *heilesam*, *irrisam*, *nuzzisam* m. fl. (se Osthoff: Das Verbum in der nominalcomposition s. 117 f.), kom det att fogas även till verbstammar.

Den allmänna betydelsen av ändelsen i de nyare språken är ungefär »förenad med» eller oftare »fallen för». Rörande avledn. från verb märkes, att betydelsen sällan är passiv (så i t. *bildsam* »lätt att bilda», *biegsam* »böjlig»), utan vanligen,

www.libtool.com.cn

till skillnad från flertalet deverbativa adj. på *-lig*, aktiv; stundom motsvarande verbet med reflex. pron. (jfr t. ex. *betänksam, gruv-sam, retsam* med resp. *betänklig, gruvlig, retlig*).

2. Nuv. användning.

Först må påpekas angående formbildningen, att substantiv ss. grundord till adj. på *-sam* behandlas likt förleder i sammansatta ord, med det på ändelsens eget begynnelse-ljud beroende undantaget, att sådana subst. som få *s* ss. förleder i sammans. här icke få något *s*; t. ex. *kyrk-, nöj-, umgäng-sam, känslo-, mödo-, dygde-, sede-sam*; utan *s*: *fred-, arbet-, fördrag-sam* o. s. v.

Adj. på *-sam* finnas i nuv. svenskan av följande slag.

a) Till sakliga subst., dels rent abstrakta, dels i abstrakt mening använda egentl. konkreta: *Allvar-, dygde-, fred- o. frid-, frukt-, heder-, hov-, kyrk-, känslo-, lycko-* (hvard. *lyck-*), *mödo-, nöj-, sede-sam*; *smittosam* (jfr mom. d); *umgäng-, våldsam*. Med förlust av grundordens ändelser: *medlid-sam* o. *medömk-sam* (da. *medynksom*).

b) Till adjektiv: *Blygsam, ensam, ledsam* (fsv. *ledhsamber*, därjämte *ledhosamber* till subst. *ledha*); *långsam* (mlt. *lanksem*; därjämte mlt. *lanksem*, egentl. ett annat ord, motsv. mht. *lancseim* av *seim* »trög, senfärdig», sidoform till mht. *seine* = sv. *sen*); *stillsam*; *varsam* (till *var*, som förekommer arkaistiskt i vissa uttryck).

c) Till verb: *Akt-, avhåll-, beställ-, erkänn-, funder-, fägne-, förtryt-, gruv-, gynn-, hugne-, hör-, inställ-, kläd-, kost-, meddel-, missunn-, ret-, skon-, skynd-, sköt-, smek-, spar-, spender-, sträv-, träl-, trött-, tveksam*; *be-, för- o. om-tänksam*; *undersam* (till verbet, fattat aktivt, i motsats till *underbar* o. *underlig*, som även hänförs till substantivet); *vak-, våg-, vördsam*.

d) Hänförliga till abstrakta subst. eller till verb: *Arbet-, avel-, avund-, bekymmer-, beslut-, bråk-, buller-, förbehåll-, fördrag-, företag-, hinder-, hjälp-, pin-, plåg-, prat-, skryt-, skämt-, smittsam* (jfr *smitto-*, mom. a); *smärt-, språk-, tack-, vård- o. ovårdsam, återhållsam* (jfr *avhållsam*, mom. c).

e) Till ordstammar, som annars förekomma endast i avledn. el. sammans.:

www.libtool.com.cn

Brydsam: jämte *bryderi* (ä. lt. *brüderie*) till ä. nsv. *bryda* v., äldre form för *bry* (lt. *brüden*, yngre *brüen*).

Sällsam: jfr *sällan*, *säll-spord*, *-synt* (om *-sam* i detta ord se ovan).

Nybildning med *-sam* förekommer sparsamt, knappast annat än efter särskilda mönsterord med närliggande betydelse, t. ex.: *skrodersam* o. *skrävetsam* (jfr *skrytsam*), *slitsam* = som sliter kläder (jfr *aktsam* i motsatt bet.), *stojksam* (jfr *bråk-* o. *bullersam*), *trugsam* (jfr *inställsam?*); *vändesam känsla* (se Beckman: Språkpsykol. o. modersmålsunderv. sid. 136; jfr *pin-* o. *plågsam*).

se i oböjliga o. sen i böjliga adj.

I. Etym. o. hist. Formen *-sen* är en yngre variant, framkallad av behovet av böjlig form, uppkommen (som det tyckes, först i äldre nsv. tid) efter mönstret av participial-adj. på *-en*. Annars motsvarar ändelsen fsv. *-se*, *-si*, isl. *-si* (*-se*), ock är troligen av flerfaldigt ursprung.

A. Några fornnord. adj. med denna ändelse äro troligen (se Noreen i Indog. Forsch. IV s. 324 f.) gamla aktiva perfekt-particip med samma suffix som ingår i got. *bêrusjô's* »föräldrar», perfekt-partic. till got. *bairan* i bet. »föda». Hit höra bl. a. isl. *heitsi* »som har lovat» (efter hvilket senare bildats *iátsi* i s. bet. till vb. *iátta*) ock fsv. *dugse*, *dogse* »dugande».

B. De flästa hithörande adj. bero dock väl ursprungl. på gen. sing. på *-s* av subst. el. adj., med användning som adj. eller adverb, till hvilken form senare analogiskt fogats ett *-e*, *-i*, hvilket väl fans ss. ursprungligt hos perfekt-participen, där det motsvarade urgerm. *-ia*-suffix. Anledning till sammanblandning mellan genitiver på *-s* ock perfekt-partic. kan hava givits av särskilda fall, där till samma verbalrot funnos både perfekt-partic. på *-se*, *-si* ock genitiver på *-s* med nära sammanträffande form ock betydelse. Ett sådant fall är kanske fsv. *gængse*, som kunde bero dels på perfekt-partic. till vb. *ganga*, dels på genit. till fsv. adj. *gænger*, isl. *gengr*, t. *gäng* (*und gäbe*).

C. Möjligtvis få enskilda hithörande adj. härledas från gamla nominala *s*-stammar, som utvidgats till *n*-stamsformer,

hvilka antingen stelnat i nom. sing. mask. på *-e (-i)* eller ock fått analogiskt tillägg av *-e (-i)*, härstammande från perfektparticipen (se Hellquist i Arkiv VII 157 f.).

2. Nuv. användning.

Av de oböjliga formerna på *-se* brukas endast *gångse* ss. attributivt adj., de övriga förekomma endast ss. predikativa adj. eller ss. adverb.

Adjektiv på *-se* eller *-sen* finnas i nuv. svenskan (förutom *gramse*, som numera icke ter sig som avledning, sedan grundordet dött ut) av följande slag:

a) Adj. på *-sen*, delvis med arkaist. sidoformer på *-se*, till abstrakta subst.: *Harmsen, skamsen, sorgsen, tvehågsen*.

b) Adj. på *-se* (ett av dem även på *-sen*) till adjektiv:

Ense, utvidgad form för fsv. *ens*.

Varse (till *var*, arkaist., jfr *var-sam*).

Vilse (till *vill*, jfr *hus-* o. *veck-vill*) med nyare biform *vilsen* (som saknas t. ex. hos Weste 1807 o. hos Lindfors 1824).

c) Ett adj. på *-sen* till verb: *Efterhängsen*.

d) Adj. hänförliga till nomen eller till verb.

a) Adj. hörande till rötter, som ingå i abstrakta subst. ock i verb:

Gångse (till *gång*, resp. vb. *gå* o. det äldre *gånga*), fsv. *gængse* (jfr da. *gængs*, vanligare i sing. än *gængse*, som brukas som plur.).

Av-, *under-* o. *över-lägsen* (till *läge*, resp. vb. *ligga*), de båda senare ombildade av tyska adj. med form av partic. på *-legen*, den förra (med *n* väl från tyskan) ersättande ä. nsv. *af-lägse*, väl ursprungl. av en genit. (fsv. *af-lægs*).

Tilltagsen (jfr *taga sig till* o. *tilltag*).

β) Ett adj. på *-sen* hänförligt till adj. eller till verb: *Ledsen* (jfr dels *led* i *vara led* (*vid, på*) ock i *ledsam*, dels vb. *ledas, less*).

Nybildning med *-sen* är ovanlig, men icke alldeles utan exempel, ss. *ihågekomsen* (om icke möjligen relativt gammalt dialektord?), *påträngsen* (jfr dels *efterhängsen*, dels i dial. *påflugsen* »påflugan»).

www.libtool.com.cn

sk med parallellform **isk**.

1. Etym. o. hist.

1:o) Formen **-sk**.

A. Inhemskt, av fsv. *-sk-*, i nom. sing. m. *-sker*, motsv. isl. *-sker*, med urnord. stam *-iska-*, hvars *i* synkoperats, men värvat omljud på nästföregående stamstavelsets vokal.

B. Lånat av det motsvarande yngre lt. *-sch* (resp. dial. lt. *-sk*), där också det gamla *i* synkoperats, ehuru långt senare, än den fornnordiska synkoperingen genomfördes; ännu i slutet av mlt. tiden har ändelsen (i literaturspråket) oftast form med vokal, *-isch* eller *-esch*, ish. såsom saknande böjningsändelse.

Suffixet, med stam urgerm. *-iska-*, betydde i forngerm. språk »härstammande från, hörande till (ett folk el. land)» eller »till egenskap överensstämmande med». Det finnes även i litau. *-iszkas* o. fslav. *-iskü* med samma bet., men kanske snarast beroende på gammalt lån från germanska språken. I grek. finnas deminutiva subst. på *-ισκος*, *-ισκη*, men i hvad mån de möjligen sammanhånga med vår ändelse, är ovisst. För övrigt är det germ. suffixet tydligen en sekundär bildningsform, ehuru dess härstamning är oklar. Det fins som bekant ett presensbildande indoeur. suffix *-sk'o-* (även *-sgo-*), hvilket också kan förekomma i nomina, samhöriga med presensstammar till verb. Men det tycks ligga närmare, med hänsyn till betydelsen hos germ. *-iska-*, som är lika med bet. hos grek. *-ισός*, att tänka på sammanhang med det indoeur. suffixet *-go-* med bif. *-igo-* (hvarom se ovan vid *-ig*), sålunda att detta utvidgats med ett *s*, härstammande från nominala *s*-stammar.

2:o) Formen **-isk**.

A. Inhemskt, av fsv. *isk-*, *isker*, motsv. isl. fno. *-esker*, variantform till fnord. *-sk-* utan föreg. vokal i några adj. avledda av nordiska nominalstammar på *n* med nästföregående konsonant, där, för att *n* skulle kunna uttalas såsom konsonant, fördrades en vokal näst före *-sk*. Med avseende på denna vokals förhistoria må lämnas därhän, om det urnordiska *i* alldeles undgått synkope i dessa adj., eller om det på vanligt sätt i vissa kasus synkoperats, men sedan återinförts från sådana kasus, där

synkope icke egt rum. Sådana adj. äro *bottnisk* (med sammans. *norr-, väster-, österbottnisk*), *gutnisk*, i nyare tid återupptaget efter fsv. *gutnisker* (isl. *gotneskr*), samt till formen likställt, ehuru sannolikt gammalt västgermanskt lånord: *hednisk*, fsv. *hedh-nisker*, fno. *heidneskr*, motsv. ags. *hêðenisc*, fht. *heidanisk*; jfr vidare flera västnordiska adj., ss. isl. *himneskr* »himmelsk», *saxneskr* »saxisk (nordtysk)» m. fl.

B. Lånat av motsv. främmande form.

a) Oftast av nht. *-isch*.

b) Någon gång av den osynkoperade äldre lt. formen *-isch*, *-esch*, ss. t. ex. i *hövisk*.

c) I enstaka fall, som det tyckes, av eng. *-ish*: i *självisk*, eng. *selfish* (jfr nht. *selbstisch*, väl efterbildat efter eng.).

C. Utvidgad form till det från lt. *-sch* lånade *-sk*, med i härstammande från grundordets slutljud.

a) Ersättande lt. *-ersch* (motsv. nht. *-erisch*) i några adj., som äro avledda av mask. personl. subst. på *-er* = sv. *-are*, men i nuv. svenskan hänföra sig till kortare grundord. Hit höra *förförisk*, *förrädisk* samt troligen *krigisk*, *svärmisk*, *schweizisk*.

b) I enstaka fall av förr med huvudaccent uttalat *-isk*, som numera genom accentflyttning är obetonat: i *partisk*, nu teende sig som *-isk*-avledn. till *part*, men förr uttalat *partisk* (så ännu enligt Weste 1807; jfr i dial. *opartisk* än i dag), på 1500-t. skrivet *partijsk*, avledn. till *parti* ock motsv. nht. *parteiisch*.

2. Nuv. användning.

1:0) Användning av formen **-sk**.

Frånsett gamla adj. som sakna associerbara grundord i nutida svenskan, ss. t. ex. *hemsk*, *lömsk*, *morsk*, *nidsk*, *stursk*, *tredsk* o. *trilsk*, *vrensk*, *välsk*, samt adj. som hava samhöriga ord vid sin sida, men äro icke avledda av, utan parallellt bildade med dessa, ss. *glupsk* (jfr *glupande*), *katolsk* (jfr *katolik*), *klippsk* (jfr *klippare*), finnas adj. avledda på *-sk* i nutida svenskan av följande slag.

A. Till språkliga uttryck för nationer (resp. språk) eller geografiska begrepp.

a) Till de kortaste formerna av uttryck för nationer eller geografiskt enhetliga folk.

Hit höra (frånsett ett med grundstammen sammanfallande adj., *tysk*) t. ex.: *Dansk, finsk, jultsk, lapisk, norsk* (jfr *norr-man*), *rysk, skotsk, skånsk, spansk; hälsingsk; bajersk, pommersk, ungersk; germansk* (nyare form för *germanisk*; jämte *romansk* i tryck använd först av M. B. Richert i Bidr. t. läran om de konsonant. ljudl., Upps. 1863?); *wallonsk*.

Säregna former äro: *Fransk* (o. *tursk*), där *k*, som fins i grundstamslutet, saknas, *svensk* med *n*, som grundstammen nu saknar, samt *engelsk* med *l*, som i *England* fallit bort före *l*.

b) Närmast till substantiviska folknamn på *-e*: *Väst- o. öst-götsk*, samt *romersk* (med *-er* för grundordets *-are*).

c) Till substantiviska mankönsformer av folknamn med latinsk el. romansk avledd stam, t. ex. på *-an, -en, -in* m. fl. ändelser, ibland med utvidgning på sv. *-are* efter t. *-er*.

Hithörande adj. kunna också fattas som avledda med utvidgade ändelseformer, *-ansk* o. s. v., till de kortare lands- el. stadsnamnen, till hvilka de i allmänhet gärna hänföra sig direkt i avs. på betydelsen. T. ex.: *Afrikansk, amerikansk, birmansk, korsikansk, peruansk, pompejansk, spartansk, tibetansk; chilensk, italiensk; alexandrinsk, byzantinsk, florentinsk*; ensamstående form: *provençalsk*.

d) Till ett namn på språk, bildat av forntida folknamn: *Latinsk*.

e) Till subst. som beteckna länder, vare sig ss. namn på vissa länder eller ss. uttryck för relativa eller något svävande territoriella begrepp, såsom:

Åtskilliga adj. med slutformen *-ländsk* till subst. på *-land*, t. ex.: *Gott-, jämt-, norr-, små-, söderman-* el. *sörm-, upp-, värm-, ny-, is-ländsk* m. fl. av nordiska namn, *holländsk, irländsk, nederländsk, nyzeeländsk* m. fl. av utländska namn, vidare *syd-, väster-, öster-ländsk*, resp. *väst-, öst-ländsk* (i fråga om Norge), samt *foster-, in-, ut-ländsk*.

Till andra slags landsnamn (där det ibland är svårt att skilja från gruppen *a* ovan); t. ex.: *Blekingisk, bohustländsk, dalsk* (till *Dalarna*, jfr *dalstländsk* i annan bet.), *härjedalsk; brabantisk*,

www.libtool.com.cn

holsteinsk, thüringsk, toskansk, württembergsk. Med grundordets accent omflyttad: *Japansk*, nyare (jfr ndl. *japansch*) i st. f. *japanesisk*.

f) Till stadsnamn (med för uttalet lämplig form ock utan annat hävdvunnet adj. med lat.-romansk ändelse, ss. *neapolitansk, lundensisk* el. dyl.), t. ex.: *Amsterdamsk, berlinsk, breslausk, brysselsk, frankfurtsk, haarlemsk, hamburgsk, köpenhamnsk, leipzigisk(a), loudonsk, nürnbergsk, orleanska jungfrun, stockholmsk, wiensk, wismarska tribunalet.* Till ett stadsnamn två former: *Lybsk* o. nyare *lybecksk(a)*.

Några adj., bildade av namn på huvudstäder, som också äro namn på omgivande landområden, höra allt efter betydelsen hit eller till nästföregående grupp, ss. *braunschweigisk(a), luxemburgsk; weimarska statsförfattningen* (till mom. e).

g) Till namn på floder: *Donsk(a kosacker), rhensk(t vin)*.

Anm. (till A: a, e, f). Till namn på *-en, -n*, icke hörande till den ursprungliga ordstammen (egentl. tysk ändelse i dat. plur.), äro adj. på *-sk* danade utan *-en, -n*. Dock förekommer i nutida svenskan en eller annan nybildad variantform med *-n* i adjektivet, ss. *hohenzollernska huset* (jämte *-erska*).

B. Till andra slags ord.

a) Till personliga subst.

α) Till namn på allmänt kända personer eller på historiska regent-ätter; t. ex.: *Luthersk, calvinsk; hegelsk, boströmsk; argandsk lampa, bantingska kuren, linnéska sexualsystemet* o. s. v. — *Bourbonsk, stuartsk, tudorsk.*

β) Till av personnamn avledda appellativa på *-an, -ian* el. *-in*.

Härvid märkes, att adjektiven på *-sk* till betydelsen ofta hänföra sig direkt till själva namnen; t. ex.: *Schartauansk, ariansk, gustaviansk(a gravkoret), rudbeckiansk, svedenborgiansk; karolinsk* (till latiniserad namnform).

Ibland kan mellanformen på *-n* alldeles saknas i nuv. svenskan, så att en av flera element sammansatt ändelseform får utseende av självständig avledningsändelse, t. ex. *ambrosiansk, gregoriansk, horatiansk, juliansk; ciceroniansk.*

www.libtool.com.cn

γ) Till andra appellativa personl. subst.: *Bondsk, djävulsk, konungsk, kättersk, skälmsk, trollsk.*

β) Till djurnamn: *Hundsk* (lt. *hundsck, -sk*).

c) Till sakliga, mäst abstrakta subst.: *Glansk, himmelsk, spötsk*; med *i*-omljud: *hätsk*; med annars olika vokalism: *fåvitsk* (till *vett*, fsv. *vit*).

d) Till verb: *Glömsk, inbilsk, löpsk*, samt (dialektiskt?) *bitsk* (om hund; lt. *bitsch, bitsk, betsk*); med från infin. avvikande vokalism: *dolsk* (till *dölja*).

I avs. på böjningen av adj. på *-sk* märkes, att många av dem äro defektiva, så att de icke gärna brukas utan böjningsändelse eller i neutralform på *-t* (m. a. o. i »obestämd» form i sing.) ock således, när den högtidliga maskulinformen på *-e* kan lämnas ur räkningen i fråga om nutida hvardagsspråk, egentl. blott brukas i böjningsform på *-a*. Med hänsyn till hithörande förhållanden följa här några särskilda regler, utan anspråk på att vara fullt uttömmande eller i allo objektivt bindande, be-lysta med exempel, mästadels utgörande adj., bildade till namn, särskilt personnamn, ock därför till stor del tjänande att komplettera exemplen i avdelningen om nybildning nedan.

1) Knappast annan form än på *-a* är användbar, om adjektivets grundord slutar på något av följande ljud:

a) På *-s* näst efter vokal eller efter *t*, *rt* el. *k* eller på *sj*-ljud, på *-rs*, på *-ft*, *-kt*, *-st*; t. ex.: *Roosska, Huss'ska, Douglas-ska, Brusewitzska, Lorichsska, Krafftska, von Wrightska släkten; Rietzka, Lindforska ordboken; Schwartzska skolan; Sachsska blomsterhandeln; den Blanche'ska planen, Hirschska målen* (se G. H. T. 23 nov. 1898); *Sieversska metriken; Ranftska tournéen; Holtska stipendierna; orustska fiskebåtar; Lundeqvistska bokhandeln; Nathorstska expeditionen.*

β) På *-k* el. *-g*; t. ex.: *Wijkska, Lilliehöökiska, Nordenfalkska, Munckska, Bragska, Kaggska släkten; Fickska ordboken; Erikska ätten; lybeckska konsulatet; Wallmarckska stipendiet; Raskska grammatikorna; Herzogska bokbinderiet.*

A nm. Dock kunna adj. med flerstaviga grundord ibland förekomma i neutralformen på *-t*, hvilken kan bli uttalbar, där-

igenom att *-skt.* i hvardagligt uttal blir *-st* utan *k*, t. ex. *ett Gyl-lenkrookskt fideikomiss, ett Herzogskt (prakt-)band* el. dyl. Men då i tryck faktiskt påträffats formen *Wallmarks skt stipendiat*, är denna väl blott skriftform, men icke på allvar menad som uttalbar form.

c) På svagtonigt *-a*, ifall detta står kvar hos adjektivet, eller på svagtonigt *-o* el. *-u*, t. ex.: *Dohnaska, Hiertaska, Indebetouska släkten; Platoska skrifterna*.

2) Adj. på *-sk* kunna bildas med form utan böjningsändelse fullt användbar (även som attribut), men neutr. på *-t* väl endast användbart ss. predikativ i slutet av en sats, ifall grundordet slutar på något av följande ljud:

a) På *-t* efter vissa konsonanter (jfr I: a), på *-rt* eller på *-rd*; t. ex.: *Bildtsk, Lewenhauptsk, Adelsvärdsk egendom; Nordenfeltsk kulspruta; Kantsk filosofi; brabantisk dialekt; Mozartsk musik; frankfurtsk bankirfirma; Sigurds sk artikel*. Neutr. ss. predikativ t. ex. *detta är äkta Kantskt, Mozartskt, Sigurdskt*.

b) På icke-huvudtonig vokal (utom *-a*, *-o*, *-u*, se I: c, samt svagtonigt *-i*) eller diftong *au*; t. ex. *Bondesk, Gyldenstolpesk, de-Marésk, Barclaysk egendom; ottenbysk remont; Lumbyesk orkestermusik; breslausk; Nordausk uppfattning*.

3) Adj. med attributivt användbara former på *-sk* ock *-skt* kunna bildas:

a) Om *-sk* omedelbart fogas till ett svagtonigt *i*, som tillhör grundordet (hvilket kan sluta på *-i* el. *-ius*); t. ex.: *Rossinisk musik; Troiliskt* (av Troili målat) *porträtt; Svedelisk väl-talighet; Hörstadiskt gods*.

b) Om grundordet slutar på vokal med huvudaccent, t. ex.: *Zolask(t), Linnésk(t), Liesk(t); Boileau'skt och Racine'skt* (G. H. T. 7 jan. 1899).

c) Till grundord med diverse konsonantiska slutformer; t. ex.: *Raabsk(t); Taubé'sk förgiftningshistoria* (Stockh.-tidn. 16 febr. 1898); *Lindbladsk(t), Nordenskiöldsk(t); bergsunds skt arbete; marstrandsk(t); Tartuffe'sk(t), Schandorphsk(t); tala Ellen-Keyskt* (Sv. Dagbl. 22 dec. 1898); *Tolstojsk(t), karlbergsk(t), göteborgsk(t), Runebergsk(t); dalsk(t) dialekt(-ord); For-*

sellsk(t), Hagedalsk(t), Delavalsk(t), Händelsk(t); Gyllenramsk(t), Grimmsk(t), Barnumsk(t), Boströmsk(t), Stiernhielmsk(t), stockholmsk(t), östermalmsk(t); Gahnsk(t), Karlénsk(t), Hedínsk(t), Napoleonsk(t), Bellmansk(t), Ibsensk(t), londonsk(t), karls-hamnsk(t); södertörnsk(t); Stangsk(t), Lingsk(t), blekingsk(t), Armstrongsk(t); lapsk(t), Prippsk(t), Kruppsk(t), Sverdrupsk(t), alnarpsk(t); Tegnérsk(t); Spencersk naturvetenskapsman (Sv. Dagbl. 10 febr. 1899); Schillersk(t), Shakspeare'sk(t); Palmcrantz'sk kulspruta (G. H. T. 4 okt. 1897); skotsk(t), Smithsk(t), Skarstedtsk(t), Bernadotte'sk(t); Staaßsk(t), Ljunglöfsk(t), Bünsowsk(t).

4) Dessutom gäller i allmänhet, att brukbarheten av former utan ändelsevokal kan bero på satssammanhanget. Hithörande former kunna vara lätta att uttala fristående för sig, men mindre brukbara ss. attribut näst före subst. som börja med vissa konsonanter, exempelvis *g*. Så går det t. ex. rätt bra att säga *en Possesk egendom*, *Possesk ministär*, men man undviker gärna att säga *en Possesk gård* eller *Possesk gravvård* el. dyl.

2:o) Användning av formen *-isk*.

Sin rikaste användning har denna ändelseform såsom medel att efter tyska förebilder försvenska adj. av latinsk o. grekisk härstamning. Särskilt är *-isk* vanlig ersättningsform för lat. *-icus*, resp. gr. *-ικός*, t. ex. *botanisk*, *klassisk*, *historisk*, *poetisk*, *arktisk*, *atlantisk*, *baltisk*, *indisk*, *persisk* ock många andra dyl. adj., även för lat. *-us* el. *-ius* i namn på forntida folk el. folkklasser, ss. *grekisk*, *européisk*, *armenisk* (o. s. v.), *patricisk*, *plebejisk*.

Vidare brukas *-isk* som tilläggsform i åtskilliga adj., avledda med latinska el. romanska ändelser, ss. adj. på *-alisk*, *-arisk*, *-ensisk*, *-esisk* m. fl. (hvarom se nedan), grammatiska termer på *-ivisk*, ss. *substantivisk*, *dativisk* o. dyl.; undantagsvis ett par adj. på *-anisk*, nämligen *germanisk*, *romanisk* (med nyare former efter vanliga bildningssättet, *germansk*, *romansk*, se ovan).

Nuv. svenska avledda adj. på *-isk* finnas annars av följande slag (i det hela likartade med adj. på *-sk*).

A. Till språkliga uttryck för nationer eller geografiska begrepp.

www.libtool.com.cn

a) Till de kortaste formerna av uttryck för nationer eller geografiskt enhetliga folk.

α) Ett par nyare adj. till inhemska folknamns-stammar på *-k*: *gästrikisk, närkisk*.

β) Till utländska folknamn, t. ex.: *Arabisk, armenisk, australisk, belgisk, brittisk, burgundisk, egyptisk, flandrisk* (ett i svenskan nyare ord än t. ex. *pommersk, ungersk*), *gotisk (götisk), judisk, keltisk, kroatisk, malajisk, mongolisk, normandisk, rumänisk, schwabisk, serbisk, slavisk* o. s. v., för att icke nämna en massa adj. till namn på forntida folk.

Särskilt brukas formen *-isk*, när folknamnets stam slutar på *-s* eller *-k* (med undantag för några få gamla adj., ss. *rysk, fransk, turska bönor*), t. ex.: *Andalusisk, frisisk, hessisk, preussisk, tscherkessisk, saxisk, schweizisk, galizisk; baskisk, frankisk, grekisk, turkisk, valackisk*. Likaså, när stammen slutar på *-r* näst efter huvudtonig vokal (frånsett det gamla adj. *norsk*, jfr fsv. *irsker* »*irisk*»), t. ex.: *Asturisk, bulgarisk, iberisk, illyrisk, irisk, morisk, sibirisk, syrisk*.

β) Till substantiviska mankönsformer av folknamn med främmande avledningsändelser.

Hithörande adj. hänföra sig till betydelsen gärna direkt till de kortare lands- el. stadsnamnen. T. ex.: *Asiatisk, europeisk, kandiotsk, orientalisk*; till avledda stammar på *-s*: *portugisisk*, samt adj. på *-esisk*, ss. *albanesisk, genuesisk, japanesisk, kinesisk, piemontesisk, siamesisk*, o. på *-ensisk*, ss. *atheniensisk, kretonsisk* (om dessa slutformer se vidare nedan).

c) Till subst. som äro namn på länder el. uttrycka relativa el. något svävande territoriella begrepp.

Formen *-isk* betingas i några fall av särskilda fonetiska förhållanden; för övrigt är här, liksom i fråga om adj. på *-sk*, svårt att sätta bestämd gräns gentemot gruppen *a*. Hit höra ett par bildningar till nordiska namn: *Norr-, öster- o. västerbottnisk* samt *färöisk*. Andra t. ex.: *Badisk, gascognisk, kalifornisk, levantisk, nordisk* (t. *nordisch*), *patagonisk, polynesisk, savojsk, siebenbürgisk, skandinavisk, österrikisk*. Med säregna former: *artesisk* (till äldre form av fra. *Artois*), *tunesisk* (till *Tunis*).

d) Till en del stadsnamn, däribland några på *-s*, t. ex.:

www.libtool.com.cn

Bremisk, parisisk, mainzisk, metzisk; med accentflyttning ock till äldre uttalsform av stadsnamnet: *nantesisk* (hithörande adj. av svenska namn se avdeln. om nybildning).

e) Till vissa namn på bärgskedjor: *Kaukasisk, pyreneisk*.

B. Till andra slags ord.

a) Till personliga subst.

α) Till namn på historiska personer, ish. från den klassiska forntiden, eller på vissa historiska regent-ätter; t. ex. *Gracchisk, lukullisk; herostratisk, homerisk, sapphisk* o. s. v. — *Kapetingisk, karolingisk, merovingisk*.

β) Mera sällan till nyare svenska namn, ss. *Oskariska stipendiet, Thamiska föreläsningarna*.

γ) Till appellativa personliga.

Hit höra, förutom en stor mängd adj. danade av lat. el. grek. ord, ss. t. ex. *antikvarisk, diktatorisk, plebejisk; avtodiktisk, filosofisk, fotografisk, poetisk, profetisk, teologisk, tyrannisk* o. s. v., följande adj.: *Avgudisk, påvisk, satanisk, skaldisk* (nydanat efter t. *dichterisch*, jfr *poetisk*), *slavisk* (t. *sklavisch*).

b) Till subst. betecknande djur: det av själva ordet *djur* bildade *djurisk* (efter t. *thierisch*).

c) Till sakliga subst., mäst abstrakta: *Helvetisk, horisk, jordisk* o. *underjordisk, krigisk, mordisk, nitisk, upprorisk*, alla lånade från eller bildade efter tyska (ish. lt.) adj., samt den teologiska termen *lagisk* (bildad efter *evangelisk*).

Dessutom en hel massa adj. avledda av främmande, särskilt lat. el. grek. ord, ss. t. ex. *faktisk, kvadratisk, satirisk, biblisk, dialektisk, idyllisk, magnetisk, metallisk, telegrafisk, typisk* o. s. v.

d) Till verb: *Förförisk, hädisk, svärmisk* o. med avvikande vokalism: *förrädisk*.

I avs. på accentueringen hos adj. på *-isk* märkes, att stavelsen näst före denna ändelse alltid har stark (huvud- eller bi-) accent. Därföre blir stundom grundordets accent framflyttad, i de flästa fall med förebild hos tyska adj. på *-isch*, resp. hos lat. adj. på *-icus*, t. ex. *aristotelisk, babylonisk, herkulisk, pro-saisk, satanisk, sokratisk, tantalisk*, även till nyare namn, ss.

www.libtool.com.cn

nantesisk, voltaisk, ibland även utan främmande förebild, ss. *helvetisk* ock (det efter da. *malerisk*, t. *malerisch* med ändrad accent bildade) *målerisk*.

Utvidgade avledningsändelser, bestående av *-isk* jämte ett föregående element, äro följande.

alisk i t. ex. *katarralisk, lexikalisk, musikalisk, pyramidalisk, teatralisk* m. fl.; nyare efterbildning: *postalisk*.

arisk i t. ex. *exemplarisk, fragmentarisk, planetarisk, reglementarisk, tabellarisk, testamentarisk*; utvidgad form i *tumultuarisk*.

atisk i adj. till tvänne slags grundord:

a) Till namn på geografiska el. politiska begrepp: *asiatisk* (jfr A: *b* ovan), *hanseatisk*.

b) Till appellativa subst. från grekiskan, ss. *aromatisk, axiomatisk, idiomatisk, problematisk, systematisk*, samt till grundord på *-a* i svenskan: *dramatisk, lymfatisk, schematisk, tematisk*.

ensisk i adj. av tvänne slag.

a) Till lands- o. stadsnamn, t. ex. (förutom till fornklassiska namn): *badensisk, bergensisk, kanadensisk*; till svenska namn: *lundensisk* ock (till latinsk form av namnet:) *upsaliensisk*, de båda senare företrädesvis syftande på universitetsförhållanden; därjämte väl ett eller annat, brukat i skämtsam stil, ss. (enligt Wenström-Jeurling) *falunensisk*.

b) Till andra slags grundord: *aftonbladensisk, prelatensisk*.

erisk i *sektarisk* av lt. *sectërisch* (till stammen i mlat. *sectarius* anhängare av sekt; jfr mht. *sectisch* i samma bet.).

esisk, förutom i främmande folknamn (se A: *b*), i *ultunesisk*.

inisk i *kristallinisk*.

istisk, härstammande från adj. av samma kategori som t. ex. *stilistisk*, egentl. avledda till personliga på *-ist*; förekommande utan sådana grundord i följande fall:

www.libtool.com.cn

a) Såsom parallellbildn. till subst. på *-ism* eller verb på *-isera*, t. ex. *aforistisk, anakronistisk, arkaistisk, karakteristisk* o. s. v.

b) Annars t. ex. *interimistisk, kabbalistisk*. Nybildningar: *aftonbladistisk, Rousseauistisk* (Sv. Dagbl. 17 mars 1899).

itisk i adj. till namn på städer eller kommuner, bildade efter adj. avledda till subst. på *-it*, en ändelse av grek. ursprung (ss. *abderitisk, sybaritisk*, båda nu vanl. i överförd bet., *israelitisk, levitisk, ninivitisk, semitisk*, nyare ss. *jesuitisk* o. s. v.). Exempel på svenska nybildningar äro: till stadsnamn *kalmaritisk, åmålitisk* m. fl., till häradsnamn *östboitisk socken* (G. H. T. 28 juli 1897), *gamla vestboitiska minnen* (Stockholmstidn. 24 aug. 1897).

nisk, där *n* härleder sig från stamslutet hos grundordet i ursprungligare form än den nuv. svenska formen.

a) I ett par folknamns-adj. av forngermansk (fornnordisk) form:

Estnisk = isl. *eistnesker*, t. *esth-* el. *ehstnisch*.

Gutnisk »(forn-)gotländsk»: till subst. *gute* »gotlänning».

b) I adj. på *-onisk*, bildade med accentflyttning av personnamn med latinsk form på *-o*, t. ex. *catonisk, junonisk, neronisk, plutonisk* m. fl.

onisk (jfr *-nisk: b*) i *arkitektonisk*.

orisk eller (till verb på *-era*) **atorisk**, härstammande från adj. till personl. subst. på *-or, -ator* (ss. *diktatorisk, usurpatorisk* o. dyl.), t. ex. i *advokatorisk, ambulatorisk, dissimilatorisk, kombinatorisk* m. fl.

För nybildning kan *-sk* utan suffixalt *i* eller i särskilda fall *-isk* fogas till följande slags grundord.

1) Till vissa slags personnamn, nämligen familjenamn eller (mera sällan) furstliga personers dopnamn.

Här gäller i avs. på formbildningen som huvudregel, att *-sk* utan *i* fogas till namnet utan vidare förändring, om namnet har därför lämplig form. Med *-isk* bildas adj. dels i särskilda

fall av fonetisk anledning, dels ibland mera efter individuell smak utan sådan anledning.

Närmare regler för särskilda fall:

a) Av enstaviga namn på *-s* kunna adj. bildas än på *-sk*, än på *-isk*. Men utan böjningsvokal är oftast endast formen på *-isk* användbar. T. ex. *Roos'ska* el. *Roosiska*, *Huss'ska* el. *Hussiska släkten*; *Friesska* el. *Friesiska systemet*; *Knösiska premiet*; *Schwartzska skolan*, men en *Schwartzisk roman*.

b) Av namn med latinsk form på *-us* bildas adjektiven i regeln utan *-us*. Dock kan ibland *-us* följa med i adjektivet i vardagsspråk eller för att undvika missuppfattning av grundordet, t. ex. *Bergiuska släkten*, *Troiluska släkten* (för att skilja från *Troiliska* av namnet *Troilt*); *Runiusska värser*; *Beroniuska jämte Beroniska släkten* o. s. v.

När *-us* faller bort, fogas till den avkortade stammen *-sk*, när namnet ändas på *-ius*, annars *-isk*; m. a. o. hithörande adj. få slutform *-isk*, som ersätter antingen *ius* eller *-us* hos namnet. T. ex. av namn på *-ius*; romerska: *Claudiska*, *Flaviska (kajsare)*; inhemska: *Afzeliska släkten*, *Stagnelisk vär*, *Celsiska termometern*, *Svebiliska katekesen*; av namn på *-us* utan *i*: *Terzeriska*, *Fähræiska*, *Nyblæiska släkten*.

c) Av tre- o. flerstaviga namn på svagtonigt *-a* bildas adj. på *-sk* med bortkastande av namnets *-a*, t. ex. *Gyllenbågiska släkten*, *Sjöcronska samlingen*, *Oxenstiernsk stipendiat*, *ett Gyllenstiernskt fideikomiss*, *Josefinska stipendiet*.

d) I andra fall användes numera hellre *-sk* än *-isk*.

Dock finner man ibland *-isk* använt utan fonetiskt tvång, t. ex. *Maximisk kulspruta* (G. H. T. 4 okt. 1897; kanske med anledning av namnets stumma *-e* i slutet?); *något särskildt Heidenstamiskt* (Fröding: Grillfängerier, I, s. 25).

I äldre tid bildades oftare än nu adj. på *-isk*, t. ex. på 1700-talet *Thamiska föreläsningarna* (officiellt ännu med denna form, men ändrat till *Thamska* i Nord. Familjebok XVI, 126).

2) Till ortnamn.

a) Av namn på *-s* näst efter vokal bildas adj. på *-isk*, t. ex. *boråsisk(a)*, *västeråsisk(a)*, *strängnäsisk(a)*.

Av namn på *-rs* (på *-fors*) kunna bildas adj. på *-sk*, men endast användbara med böjningsvokal. Skall obestämd singularform bildas (hvilket väl helst undvikas), sker det med *-isk*, t. ex. *bofors(i)ska kanoner*, sing. *boforsisk*; *söderforsiskt smide*.

b) Av namn med bestämd artikel *-en* bildas adjektiv:

α) i regeln på *-sk*, utan artikeln, t. ex. *härjedalsk*, *hisingsk*, *kolmårdsk*, *liljeholmsk*, *roslagsk(a)*.

β) på *-sk*, med artikeln kvar, vid avledning från vissa namn, som stelnat i artikulerade formerna även ss. förleder i sammansättning: *bodenska befästningsfrågan*, *ofotenska järnvägen*.

γ) på *-isk*, utan artikeln, väl att anse som ett mera individuellt bildningssätt, t. ex. *det tivediska* (Fröding: Grillfängerier, I, s. 9).

c) Av andra namn, som sluta på konsonant, bildas, där uttalet medger, adj. på *-sk*, t. ex. *filipstadsk*, *rörstrandsk*, *östersundsk*, *gustafsbergsk*, *varbergsk*, *trelleborgsk*; *sundsvallska sågverksegarne*; *agramska lantdagen*; *jerusalemisk*, *karlshamnisk*, *finspångsk*, *köpingsk*, *alnarpsk*, *sätersk*, *kalixska dialekten*.

d) Av namn på vokal bildas icke ofta hithörande adj. Dock kunna förekomma adj. på *-sk*, om också icke mycket brukliga, helst med böjningsvokal *-a*, danade till namn på andra vokaler med huvud- eller bi-accent än *-a*, ss. t. ex. *örebrosk(a)*, *sköfdesk(a)*, *ottenbysk(a)*, *malmösk(a)*, väl också till ett eller annat tre- el. fler-stavigt namn på *-a* med bortkastande af detta *-a*, t. ex. *vadstenska spetsar* el. dyl. Däremot äro sådana adj. icke möjliga till tvåstaviga namn på *-a*, sådana som *Grenna*, *Nora*, *Sala* (om icke kanske adj. på *-isk* efter *s*, ss. *trosisk* av *Trosa*?), icke håller till namn på obetonad vokal (efter akut accent), sådana som *Gefle*, *Södertelje*, *Luleå*, *Åbo*, även inberäknade de på *-stad*, hvardagl. uttalat *-sta*, obetonat, ss. t. ex. *Halmstad*, *Karlstad*, *Ystad*, *Kristianstad*.

3) Till namn på nationaliteter eller på språk, i obegränsad utsträckning, ätm. där namnet har passande form; adjektiven bildas på *-isk*, om uttalet kräver, annars på *-sk*. Exempel på folknamns-adj. torde icke behövas; men det kan vara skäl att omnämna de till namnen på de nyaste s. k. universella språken

www.libtool.com.cn

danade adj. *volapykisk* o. *esperantisk*; vidare uttrycket *utrikiska tungomål* (i korrespondens i Ups. Nya Tidn. 26 okt. 1897).

4) Till andra sakliga nomina propria (av passande form) mera sällan, t. ex. *i den aftonbladiska stilen; idunska fosterlands-tävlingen* (Sv. Landsm. XI: 9, s. 17).

5) Till en del appellativa personliga subst. avledda med huvudtoniga ändelser av främmande härkomst, såsom:

a) Till subst. på *-an, -ian*, mästadels avledda av personnamn, t. ex. *jägeriansk, rudbeckiansk, schartauansk, svedenborgiansk, wagneriansk* o. s. v., även *vegetariansk*.

b) Till subst. på *-it*, namn på invånare i städer eller kommuner (se ovan under *-itisk*).

c) Till subst. på *-ist*, t. ex. *fosforistisk; Kavalleristiska krigsbilder* (boktitel); *från turistisk synpunkt; blåbandistisk, lantmannapartistisk, nykteristisk, verdandistisk*.

6) Till andra slags ord mera undantagsvis, såsom:

a) Till personl. subst.: *muhamedanskt-tempelherriska ögon* (Fröding: Grillfång. I, s. 10).

b) Till sakliga: *drömsk* (hos Atterbom o. andra, efter t. *träumerisch*); *menediska vittnesmål* (kanske menat som avledn. till *menedare*, analogt med *förrädisk*?); *själisk* (efter t. *seelisch* för *psykisk*). Från dansk tidning översatt (i Sv. Dagbl. 19 mars 1899): *en inremissionsk präströrelse*.

t, variantform till ändelsen *-d*.

1. Etym. o. hist. Av fsv. *-t*, uppkommet av förliterärt fsv. tonlöst *-p* såsom ändelse i partic. pret. av vissa verb av nuv. 2:a svaga konjug.; egentl. tillhörande sådana verb, hvilkas stam slutade på tonlös konsonant, såsom på *-k, -p, -t, -s* eller på *-l, -n*, som ursprungl. stått bredvid annan tonlös konsonant, hvilken ibland försvunnit; men därjämte analogiskt förekommande även hos en del andra verb med stam på *-l, -n* i lång stavelse. Ändelsen *-t* förekom också, liksom *-d* samt det från 1:a svaga konjug. utgångna *-ad*, i adj. avledda av substantiv. Av skäl som anförts under *-d* är frånvaro av *i*-omljud hos ett hithörande adj. ett tecken till nyare daning.

www.libtool.com.cn

2. Nuv. användning. Med ändelsen *-t* finnas i nutida svenskan adj. avledda av substantiv av följande slag:

a) Till subst. utan attribut:

Lytt, nu till *lyte*, men ursprungl. partic. av fsv. vb. *lyta*, som egentl. är denom. till ett fsv. adj. *liuter, motsv. isl. *liótr* »vanskaplig, ful».

b) Till med attribut förenade subst., av hvilka de flästa beteckna kroppsdel eller en andlig sida i människans väsen, såsom: *Bar-*, *bred-*, *lång-*, *smal-*, *hjul-bent* m. fl.; *fin-hyllt*; *glad-*, *god-*, *miss-lynt*; *har-*, *lös-*, *sned-mynt* jämte nyare form utan om-ljud: *bred-*, *in-*, *lös-*, *sned-*, *stor-*, *styv-munt*; *lång-*, *platt-*, *upp-näst*; *god-*, *lång-*, *ond-*, *styv-*, *svag-*, *vild-sint*; *bok-*, *fram-*, *klar-*; *kort-*, *lång-*, *när-*, *skarp-*, *svag-synt* m. fl. (jfr *sällsynt*, som måste hänföras till vb. *synas*, men av samma stam med prefix: *försynt*, *oförsynt* till subst. *försyn*).

Några hithörande adj. hava sidoformer på *-d*: *Bar-*, *darr-*, *en-*, *hård-*, *lång-*, *släpp-*, *tom-*, *val-*, *vänster-hänt*; *hög-*, *låg-*, *sid-länt*; *låg-mält*; *öm-tänt*.

c) Hänförliga till subst. med attribut eller till verb med adverbial bestämning: *Fämn-spelt* (jfr *jämnt spel*, resp. *spela jämnt*), *grann-tyckt*.

Anm. I sammanhang med dessa två adj. må påpekas några till bet. likartade bildningar med *-t* eller *-d*, hvilka avgjort te sig som deverbativa, utan att kunna fattas som vanliga particip, enär de hava aktiv betydelse: *Djup-*, *kort-*, *kvick-tänkt*; *ånger-köpt*; *lös-gläfst*; *lom-hörd*; *trång-bodd*; *sann-spådd*.

Nybildning med *-t* förekommer i enstaka fall efter särskilt mönster, såsom *låg-strändt* (Sv. Turistför. Årsskr. 1898 s. 77): efter *låglänt*.

ös: liksom t. *-ös* länat av fra. *-eux*, *-euse*, härstammande från lat. *-ösus*.

Hit höra med i svenskan brukliga grundord t. ex.: *Dubiös* (efter t. *länat*, icke från franskan, utan från senlat. *dubiosus* el. ital. *dubbioso*), *fibrös*, *nervös*, *skandalös*; med små avvikelser från nuv. grundord t. ex. *ominös*, *muskulös*, *skrofulös*; till stammar som ingå i avledda subst. t. ex. *pretentiös*, *religiös* o. s. v.

Till svenskt ord finnes en vulgär nybildning: *svinös(t)*, skämtsamt för *svinaktig(t)*, kanske efter *skabrös(t)* eller *skandalös(t)*.

Tilläggsvis må i korthet omnämnas några ändelser med huvudaccent ock av lat. el. romanskt ursprung, som förekomma i adj., till hvilka finnas brukliga svenska grundord, men endast sådana av främmande härstamning. Hit höra, förutom några mera sporadiskt förekommande former, såsom t. ex. i *momentan*, *excellent*, *febril* o. s. v., följande ändelser.

abel: av fra. *-able*, lat. *-abilis*; i följande slags adj.: a) passiva möjlighetsparticip, ss. t. ex. *acceptabel*, *approbabel*, *odisputabel*, *presentabel*, *trafikabel* o. s. v.; b) adj. hänförande sig till verb i aktiv konstruktion, ss. *konversabel*, *passabel*, *räntabel*; c) adj. hänförande sig till verb både i aktiv ock i passiv konstruktion, ss. *variabel*; d) adj. hänförande sig till subst., ss. *komfortabel* (*räntabel*, se ovan).

al: av fra. *-al*, lat. *-alis*, t. ex. i *central*, *kollegial*, *kolossal*, *monumental*, *nominal* (jfr plur. *nomina*), *verbal*; även i nybildningar, ss. *fenomenal*, samt en del grammat. termer, ss. *medial*, *preterital* o. dyl. (åtm. de flästa väl efter tyska förebilder).

ell: av fra. *-el*, *-elle* (äka fransk form till föreg.), lat. *-alis*, t. ex. i *formell*, *konstitutionell*, *materiell*, *patronellt pastorat*; nybildn.: *kulturell*, *redaktionell* efter tyskan. Varianter med föreg. vokal (ursprungl. hos grundordens stam) äro: *iell*, t. ex. i *principiell*, *provinsiell* (*substantiell*), samt *uell* i *graduell*, *processuell*.

iv: av lat. *-ivus*, t. ex. i *effektiv*, *instinktiv*, *massiv*; med mindre avvikelser från grundorden: *kvalitativ*, *kvantitativ*; till stammar som ingå i avledda subst. t. ex. *konstruktiv*, *successiv*; *intensiv*. Varianter: **tiv** i *konstitutiv* (till vb. *-uera*), samt **ativ**, t. ex. i *imitativ*, *spekulativ*.

www.libtool.com.cn

är: av fra. *-aire* (lat. *-arius* eller *-aris*), t. ex. i *elementär*, *familjär*, *rudimentär*; med liten avvikelse från nuv. grundord: *rektangulär*, *titulär*. Nyare i svenskan (från franskan direkt eller ombildn. för *konsular*, som nu användes i sammans.?): *konsulär* (t. ex. i Sv. Dagbl. 22 mars 1899: *k. värksamhet*).

Bihang.

Slutligen må med några ord beröras ett slags adjektivbildning, som ligger utanför denna avhandlingens egentliga ämne, nämligen en sådan som försiggår utan avledningsändelser.

Sekundära adj. av detta slag kunna vara uppkomna:

1) Av subst., som kommit att även användas som predikativt adj.:

Släkt, liktydigt med »besläktad» i uttr. *vara släkt (med)*, vanl. oböjligt, men i lägre hvardagsspråk även med plur. *släkta*. Den adjektiviska användningen härleder sig väl från fraser med pluralt subjekt, ss. *vi* (el. *han ock jag* o. s. v.) *äro släkt*, där *släkt* ss. kollektivt subst. blir liktydigt med »släktingar, besläktade»; möjligen också från *vara i släkt (med)* med ellips av *i*?

2) Av adverb, som kommit att även användas som attributiva adj., dels väl utgångna från fraser, där adverbet kunnat fattas som predikativt adj., dels beroende på ellips av ett av adverbet bestämt attributivt adj. (t. ex. *lagom* ss. adj. väl från sådana uttryck som *summan är lagom* ock med ellips av *stor: en lagom stor summa* el. dyl.), dels syntaktiskt överförda från andra uttryck med besläktad betydelse (t. ex. *ett avsides läge* efter *avsides liggande* el. *belägen*; *utvärtes sjukdom, till utvärtes bruk* efter *utvärtes sjuk*, resp *till att bruka utvärtes* o. s. v.), dels slutligen uppkomna under invärkan från tyskan (t. ex. *fjärran* ss. adj. väl efter t. *fern*; *delvis* o. s. v. efter t. *theilweise* o. s. v. ss. adj.).

Bland hithörande adj. finnas:

a) Alldeles oböjliga, ss. *fjärran* (t. ex. *fj. länder, de fj. höjderna*); *annorlunda, någorlunda, nära* (t. ex. *n. släkting*); *avsides, särdeles, utvärtes*.

www.libtool.com.cn

Anm. Mask. plur. *näre fränder* förekommer hos enskilda författare, men i strid med allmänt språkbruk.

b) Några användbara i böjd form på *-a* i lägre språk, resp. i vardaglig prosa, men ännu mäst oböjliga i normalprosa, resp. i högre prosa, såsom *enkom*, *lagom* (vulgärt även i neutr. *lagomt*); *delvis*, *gradvis*, *parvis*, *växelvis*.

c) Ett fullständigt böjligt, även i den mäst vårdade stil, nämligen *rättfram*.

Tillägg ock rättelser.

Sid. 5. Fsv. *-a* i oböjliga adj. torde oftare, än här antagits, böra förklaras såsom ändelse i andra kasus än genit. hos substantiviska *an*-stammar (jfr Falk i Arkiv IV 356). Så t. ex. är *samarva* förmodligen nom. plur. till fsv. *arvi* m. »arvinge». I andra fall torde kunna antagas oblik singular kasus till en *an*-stamsbildning, som endast förekommit såsom efterled i sammansättning (t. ex. kanske fsv. *ur-þiuva* oblik sing. av ett ss. efterled i sammans. brukat fsv. *þiuvi* m. vid sidan av det enkla *þiuver* »tjuv»?).

Sid. 6 f. Det svenska *-ad* i adj. avledda av subst. motsvaras i allo av lat. *-atus* i dylika adj. ss. *barbatus* »skäggig», *digitatus* »försedd med tår», *pileatus* »klädd i hatt» o. s. v.

Sid. 14, r. 3 nfr. Läs: »uppträder *-bar* egentl.».

Sid. 16, r. 9 uppifr. Efter *kostbar* tillägg: »*ofelbar, stridbar*».

Sid. 30, r. 10—13. En del av exemplen höra till nästföljande stycke (r. 14 ff.).

Sid. 33. *Skavankig* (mom. c: β) kan också betyda »bristfällig» om en sak.

Sid. 63, r. 10 nfr. Läs: »tonlöst *þ*».

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

Stanford University Libraries

3 6105 124 412 185

www.libtool.com.cn

1
5
7

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

--	--	--

www.libtool.com.cn